чăваш халăх хаçачĕ

ХЫПАР

1906 çулхи кăрлачăн 21-мĕшĕнче тухма тытăннă
1918 çулхи нарăс уйăхĕнчен тĕрлĕ ятпа тухнă
1991 çулхи çурлан 30-мĕшĕнче "ХЫПАР" ятпа тепĕр хут тухма пуçланă

СССР Аслă Канашĕн Президиумĕ 1968 çулхи пуш /март/ уйăхĕн 11-мĕшĕнче "Коммунизм ялавĕ" /халĕ "Хыпар"/ хаçата "ХИСЕП ПАЛЛИ" орденпа наградăланă

"ХЫПАР" никĕслевçи Н.В.Никольский (1878–1961)

55 /26461/ № | Кĕçнерни кун, 2014, пуш (март), 27 | Хакĕ ирĕклĕ | WWW.hypar.ru

Правительствăра

Бюджета социаллă тĕллевсене тĕпе хурса пурнăçланă

Министрсен Кабинечĕн ЧР Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев ертсе пынипе иртнĕ йĕнерхи ларăвĕнче республикăн 2013 çулхи бюджетне пурнăçлани çинчен калакан саккун проекчĕ тĕп вырăнта пулчĕ темелле-тĕр. Финанс министрĕн тивĕçĕсене пурнăçлакан Фарида Муратова докладĕнчен бюджета ăнăçлă пурнăçлани палăрчĕ. Çапах асăрхаттарусем пур пĕр пулчĕç.

Фарида Халиковна палăртнă тăрăх – консолидациленĕ бюджетăн тупăш пайне 43 млрд тенкĕлĕх пурнăçланă – палăртнин 100% чухлĕ. Çав шутра хамăрăн тупăш тӳпи 28 млрд тенке яхăн – ку кăтарту ӳсĕмлĕ. Укçан курăмлă пайĕпе ĕç укçине пысăклатма усă курнă, Министрсен Кабинечĕ пĕлтĕр шалу ӳстерес ыйтусене кăна тăвать йышăну кăларнă, çак тĕллевпе 1,9 млрд тенкĕпе усă курнă. Пĕтĕмĕш вара ĕç укçи валли 14 млрд тенкĕ янă, çакă бюджетăн 31,7% пулать.

Отраслсем тăрăх илес тĕк – вĕрентӳ валли бюджетăн 25,6% уйăрнă, социаллă политика валли – 20,9%. «Наци экономики» статьяпа 15,3% тăкакланă, сывлăх сыхлавне 17,8% панă. Культура валли мĕн чухлĕ уйăрни те интереслĕччĕ, анчах ку цифра Ф.Муратова сăмахĕнче янăрамарĕ. Çапах докладпа пĕрле монитор çине кăтарту пособийĕ пек кăларакан информацирен асăрхарăм: культура тӳпи бюджетра пĕлтĕр 1,5% çеç йышăннă. Культура çулталăкĕнче те пулин çак цифра ӳсĕ-ши?

Мускавран трансферт шучĕпе килекен укçапа республика туллин усă курайманни пирки те сăмах пулчĕ. 619 млн тенке каялла ăсатма тивнĕ. Министр тивĕçĕсене пурнăçлакан пĕлтернĕ тăрăх – çав укçа çулталăк вĕçĕнче кăна, хăш-пĕр трансферт раштавăн 31-мĕшĕнче тин килнĕ, укçапа çавăнпа ниепле те усă курма май килмен, каялла ярса пама тивнĕ. Фарида Халиковна асăннă трансфертсен тĕп пайĕ Чăваш Ене пур пĕр килесси пирки каларĕ-ха, анчах М.Игнатьев çав-çавах асăрхаттарчĕ: «Федераци бюджетĕнче дефицит пурри паллă. Çавăнпа та ку ыйтăва тивĕçлĕ министерствăсен куçран вĕçертмелле мар, укçана илессишĕн çине тăмалла. Вактĕвек документ çуккишĕнех вăл е ку трансферта çухатни ан пултăр».

Вырăнти хăй тытăмлăх органĕсене патшалăхăн уйрăм полномочийĕсене парасси çинчен калакан саккуна улшăнусем кĕртес ыйту кĕтмен çĕртен тенĕ пек такăнтарчĕ. Улшăнусемпе ЧР Патшалăх ветеринари службин çĕнĕ ертӳçи Сергей Скворцов паллаштарчĕ, хуçасăр чĕр чунсене утилизацилесси пирки те сăмах пуçарчĕ. ЧР Пуçлăхĕн ыйту çуралчĕ: пĕр чĕр чуна утилизацилесси мĕн хак? «259 тенкĕ», – пулчĕ хурав. «Йытта утилизацилесси е кушака – пĕрешкел пулмалла мар пекçке...» – тĕлĕнчĕ Михаил Васильевич. Çак вĕрĕ тĕрĕ пулмалли пирки каланă май темăна тăсса Шупашкарта хуçасăр йытă-кушака тытассипе мĕнле йĕркелени кăсăкланчĕ. «Ку енĕпе «Ятарлă автохуçалăх» ĕçлет», – пĕлтерчĕ Алексей Ладыков мэр. – Унччен персе вĕлернĕ, халĕ апла тума чарнă. Тытнă йытăсем майĕкпа тăк – вĕсене тĕп тумаççĕ, автохуçалăх чĕр чунсене темиçе уйăх усрать – хуçисем тупăниччен». Хурав тивĕçтерчĕ пулас – «йытă-кушак ыйтăвĕ» çакăнпа татăлчĕ.

Ялсенче пурăнакансен вырăнти пуçарăвĕсене грантпа республика бюджетĕнчен пулăшмалли правилăсемпе вице-премьер – ял хуçалăх министрĕ Сергей Павлов паллаштарчĕ. Ку грантсем – ялсен çирĕп аталанăвне тивĕçтермелли программăра палăртнă çĕнĕлĕх. Укçапа ялсенче кану, туризм вырăнĕсем йĕркелеме, ал ăсталăхне аталантарма, çавнашкал ытти тĕллевпе усă курма юрать. Грант виçи 2 млн тенкĕрен иртмелле мар. Унăн 60% республика бюджетĕнчен уйăраççĕ, 15% – ял тăрăхĕн, ыттине пуçаруçăн хăйĕн хывмалла. Кăçал икĕ проекта пулăшма пăхнă, вĕсене çывăх вăхăтра тишкермелле.

Общество апатланăвĕпе суту-илӳ сферинчи патшалăх учрежденийĕсен ĕçченĕсене шалу тӳлемелли положение çирĕплетрĕç. ЧР Пуçлăхĕ экономика аталанăвĕн министрне пĕр ыйту кăна пачĕ: положение çирĕплетнĕ май ĕçлекенсен лару-тăрăвĕ япăхланмĕ-и? «Япăхланмасть – ку иккĕленӳсĕр. Положени тăрăшуллă ĕçшĕн лайăхрах хавхалантарма май парать», – пĕлтерчĕ Владимир Аврелькин.

Ял хуçалăх тĕллевĕллĕ пысăк мар икĕ çĕр лаптăкне М-7 автоçула реконструкцилемешкĕн тата транспорт хатĕрĕсен виçине тĕрĕслемелли стационар тумашкăн куçарассине хăвăрт татса пачĕç. Лару Правительствăн маларах кăларнă темиçе йышăнăвне улшăнусем кĕртнипе вĕçленчĕ.

■ Николай КОНОВАЛОВ

Ырă пулăм

Чăваш Енĕн пĕрремĕш комбайнĕ тухăçлă ĕçлетĕр!

Раççей Правительстви ют çĕр-шывра туса кăларнă техникăна туянакансене юлашки çулсенче пулăшма пăрахнăран, çав вăхăтрах хамăрăнне кăмăллакансене субсиди панăран ял хуçалăх предприятийĕсем «Енисей» комбайна ытларах «куç хывма» тытăннă. Ăна вара Красноярскран çĕр-шывăн анăç пайĕнчи регионсене кӳрсе килме самай инçе, тăкаклă та. Çĕпĕрте хĕл 8 уйăх тăсăлать, сивĕ 50 градуса та çитет. «Хир карапне» мĕншĕн Раççейĕн Европа пайĕнчи субъектсенчен пĕринче хатĕрлес мар-ха?

Ĕнер «Промтрактор» АУО производство корпусĕнче пĕрремĕшне пухса пĕтернĕ ятпа пысăк уяв иртрĕ. Унта ЧР Пуçлăхĕпе Михаил Игнатьевпа пĕрле çĕр-шывăн Промышленноçпа суту-илӳ министерствин Транспортпа ятарлă машиностроени департаменчĕн директорĕ Александр Морозов ертсе пыракан делегаци, федерацин Чăваш Республикинчи тĕп инспекторĕ Геннадий Федоров, «Росагролизинг» АУОн пурлăх-техникăпа тивĕçтерекен департаменчĕн ертӳçи Александр Коваленко, ЧР ял хуçалăх тата экономика аталанăвĕн министрĕсем Сергей Павловпа Владимир Аврелькин, Тутарстан Республикин ял хуçалăхĕпе апат-çимĕç министрĕн çумĕ Талгат Тагирзянов, «Трактор завочĕсем» концерн президенчĕ Михаил Болотин, ЧР Патшалăх Канашĕн Председателĕн çумĕ Олег Мешков, муниципалитет пуçлăхĕсем, ял хуçалăх предприятийĕсен ертӳçисем тата ыттисем те хутшăнчĕç.

Михаил Игнатьев производство линине кĕске вăхăтрах хута ярса пĕрремĕш комбайна хăвăрт пуçтарма пултарнăшăн завод ертӳçисене, акционерсене тав турĕ.

– Унччченхисем кабинăсăрччĕ. Механизаторсем çил, тусан, çумăр чăрмантарнине пăхмасăрах ĕçленĕ. Халĕ вара ку техникăн кабини питĕ хăтлă, кондиционер вырнаçтарнă. Çакă ĕç тухăçлăхне ӳстерме май парать. Çавна май комбайнерăн та шалу ытларах ĕçлесе илес шанăç пур, – терĕ Михаил Васильевич. – Ял хуçалăх предприятийĕсен ертӳçисем ерçӳллĕ вăхăтра кунта килсе техникăна мĕнле пуçтарнипе паллашма, кашни детальне тытса пăхма, опыт, хăнăху илме пултараççĕ.

Районсемпе хуласен пуçлăхĕсене машина-трактор паркне çĕнетме майсем лайăхланнине, инçе çула тухмасăр Шупашкартах тивĕçтерекен хакпа паха комбайн туянма май пуррине систерчĕ.

Александр Морозов та пирĕн техника халĕ ют çĕршывсенче туса кăларнинчен нихăш енĕпе те кая юлманнине палăртрĕ.

Сĕнтĕрвăрри районĕнчи «НамЭко» ООО ертӳçи Александр Никаноров хамăрăн мар комбайн Раççейре туса кăларнинчен икĕ хут ытла хаклă тăнине пĕлтерчĕ.

АГРОМАШ бренчĕпе /халăх хапăллакан çĕнĕ тавар/ Красноярскăн Шупашкарта çĕнĕрен çуралнă «хир карапĕ» чăнласах илĕртӳллĕ те мăнаçлă. Уява пухăннисем унпа тĕлĕнсе паллашрĕç. «Акă вăл – Чăваш Енĕн пĕрремĕш комбайнĕ!» – терĕç. Кабинăна кондиционерсăр пуçне компьютер та вырнаçтарнă иккен. Хăть шурă кĕпе тăхăнса ĕçле. Çакăн йышши техника çинчен механизаторсем вун-вун çул каяллах ĕмĕтленнĕ. Çурлапа тырă вырнă ватă асаннесемпе асаттесем, тен, тĕлĕкре курнă пулĕ. Шухăшлани тинех пурнăçа кĕчĕ. Двигателĕ 250 лаша вăйĕллĕ. Хакĕ тивĕçтерет – 4 млн тенке яхăн.

Пĕрчĕллĕ тата пăрса йышши, кĕрпе тумалли культурăсене, хĕвел çаврăнăша, курăк, соя вăррисене тӳрех вырса та, вырса пăрахнине те çапса тĕшĕлесе пуçтарма пултарать. Ĕç тухăçлăхĕ сехетре 12-14 тоннăпа танлашать.

Пĕрремĕш номерлĕскер çине республика Пуçлăхĕ вырмара ăнăçу сунса алă пусрĕ. Малашне унпа Вăрнарти ашкакай комбиначĕн хирĕнче тырă вырĕç. Агрохолдинг çак чыса пысăк çитĕнӳсемшĕн тивĕçнĕ. Михаил Игнатьевпа Михаил Болотин хăватлă техникăна тапратмалли уççа ашкакай комбиначĕн гендиректорне Николай Аливанова алăран тыттарчĕç.

Çулу такăр пултăр, чăваш комбайнĕ!

■ Валентин ГРИГОРЬЕВ

2014 çулăн II çурри валли «Хыпар» тата «Хыпар-шăмат кун» хаçатсене пуш уйăхĕн 31-мĕшĕччен çеç иртнĕ çулхи хаксемпе çырăнтараççĕ. Васкăр, «Хыпарлă» пулăр!

СДАЕМ В АРЕНДУ

АУ "Издательский дом "Хыпар" предоставляет в аренду помещения на 6 и 7 этажах здания редакционно-издательского корпуса, расположенного по адресу: Чувашская Республика, г. Чебоксары, пр. И.Яковлева, д. 13, для использования под офис.

Со всеми вопросами обращаться в 616 каб. или звонить по тел. 8-967-478-06-12, 56-00-67.

Халăха хӳтĕлесси – тĕп вырăнта

Пуш уйăхĕн 17-26-мĕшĕсенче Раççей МЧСĕн Атăлçи регион центрĕн комиссийĕ Чăваш Енре граждан оборони, халăха тата территорие çут çанталăк, техногенлă синкерсенчен хӳтĕлес, çыв объектĕсенчи тата пушар хăрушсăрлăхĕ енĕпе комплекслă тĕрĕслев ирттерчĕ.

Ĕнер Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев комисси председателĕпе – Раççей МЧСĕн Атăлçи регион центрĕн пуçлăхĕпе, шалти служба генерал-лейтенанчĕпе Игорь Паньшинпа тĕл пулчĕ. Çакăн хыççăн вĕсем журналистсен ыйтăвĕсене хуравларĕç.

"Федерацин Атăлçи округĕнче Чăваш Ен малти вырăнсенчен пĕрне йышăнать. Кунти ырă хăш-пĕр саманта ытти регионта та сарма юрать, – терĕ И.Паньшин комплекслă тĕрĕслевĕн пĕтĕмлетĕвĕсем пирки ыйтсан. – Паллах, ситменлĕх те çук мар, эпир вĕсене паянах сӳтсе яватпăр, çитес 5 çул валли план хатĕрлетпĕр. Пирĕн тĕллев – тĕрĕслесе явап тыттарасси мар, çивĕч ыйтусене тупса вĕсене татса памалли çул-йĕре палăртасси".

"Çакнашкал тĕрĕслевсен усси пур паллах: комисси пирĕн лайăх енсемпе пĕрлех мĕн туса çитерейменнине те палăртать. Пĕтĕмлетӳсем тăрăх ЧР Министрсен Кабинечĕ тивĕçлĕ йышăнусем тăвĕ, – пĕлтерчĕ М.Игнатьев. – Тепĕр хут аса илтеретĕп: влаç органĕсемшĕн халăха хӳтĕлессин тата хăрушсăрлăхĕ ыйтăвĕсем яланах тĕп вырăнта тăраççĕ. Тĕрлĕ шайри влаç органĕсем пĕр-пĕринпе çыхăнса ăнăçлă ĕçлени инкек-синкеке вăхăтра сирсе яма май парать".

■ И.КЛЕМЕНТЬЕВА

КУН хыççăн КУН ☎ 56-04-26

Талвир çуралнăранпа – 105 çул

«Пăва çулĕ çинче» повеç пичетленсе тухсассăн унăн авторĕн ăсталăхне литература тĕпчевçи Михаил Сироткин пысăк хак панă.

1964 çулта вара Алексей Талвир «Никĕс» роман кăларнă. Кĕçех ăна вырăсла куçарса пичетленĕ. Çĕнĕ кĕнекене ахаль çынсем те, литература тĕпчевçисем те ырласа йышăннă. Çыравçăн ытти кĕнеки те вулакана хумхантарать, илĕртет. Алексей Филиппович çуралнăранпа 105 çул çитнине халаллаласа Шупашкарти литература музейĕнче асăну касĕ иртрĕ.

Алексей Талвир (Башкиров) 1909 çулта Патăрьелте çуралнă. Мускаври Ломоносов ячĕллĕ университетра пĕлӳ илнĕ. Çартан таврăнсан Раççейĕн тĕп хулинчи «Коммунар» хаçатра ĕçленĕ. Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçи вăхăтĕнче Алексей Талвир тăшмана хирĕç пăшалпа та, перопа та çапăçнă. «Комсомольская правда» хаçатăн çар корреспонденчĕ пулнă.

30 ытла кĕнеке кăларнă. Унăн хайлавĕсене вырăсла, тутарла, грузинла тата ытти чĕлхене куçарнă. Литература музейне пухăннисем унăн пултарулăхĕпе ятарлă куравра тĕплĕнрех паллашнă. Сăмах май, çыравçăн тăван ялĕнчи шкул унăн ячĕпе хисепленет. Вăл çуралнă çурт çине Асăну хăми вырнаçтарнă. Çавăн пекех республикăра Алексей Талвир ячĕллĕ литература премине çирĕплетнĕ.

О.БАСКАКОВА.

Пулас рестораторасен конкурсĕ

Шупашкарта пулас рестораторасен пĕрремĕш конкурсĕ иртнĕ. Унта Чăваш Енри, Мари Элти тата Пенза облаçĕнчи вĕренӳ учрежденийĕсен студенчĕсем хутшăннă.

Конкурсçăсене ЧР кулинари ассоциацийĕн ертӳçи Николай Уездный саламланă. Хăна Чăваш Ен кулинарĕсем юлашки çулсенче тĕнчери конкурссенчен чылай çитĕнӳпе таврăннине, республикăри ассоциаци Раççейре чи лайăххисен йышĕнче пулнине палăртнă.

Çамрăк поварсем наци апат-çимĕçне хатĕрлес, ăна ресторанти пек илемлетес енĕпе вăй виçнĕ. Çавăн пекех «Хура ешчĕк» номинацире десерт хатĕрлессипе тупăшнă. Конкурс пĕтĕмлетĕвĕпе кулинари кубокне Шупашкарти коопераци техникумĕн студенчĕсем çĕнсе илнĕ. Етĕрнери агротехника тата Çĕмĕрлери политехника техникумĕсем иккĕмĕш парнене тивĕçнĕ, Сĕнтĕрвăрринчи 11-мĕш професси училищин вĕренекенĕсем – виççĕмĕш.

Е.АНДРЕЕВ.

Тӳрĕ калаçу ыйтăвĕ: «Почта тата çыхăну»

Почта ĕçĕ сире тивĕçтерет-и? Хаçат-журнал хакĕсем мĕншĕн ӳсеççĕ? «Хыпар» хаçатпа унăн ытти кăларăмĕ сирĕн килĕре вăхăтра çитет-и? Почтальон ят-сумĕ мĕншĕн чакать? Çак тата ытти ыйтăва, хисеплĕ вулаканăмăрсем, 2014 çулхи ака уйăхĕн 3-мĕшĕнче, кĕçнерни кун, **«Хыпар» хаçат редакцийĕнче Раççей Почтин Чăваш Енри управленийĕн директорĕ Владимир Георгиевич Тимофеев хуравлать.**

Сирĕн ыйтăвăрсене çак адреспа кĕтетпĕр: 428019, Шупашкар, И.Яковлев пр., 13, III хут, «Хыпар» Издательство çурчĕ. Телефонпа çак номерсемпе ыйту пама пултаратăр: /8352/ 56-00-67, 56-33-64, 56-04-17, 62-08-62, e-mail: hypar1@mail.ru

Çанталăк çинчен

Паян уяр çанталăк пулать. Çил анăçран çеккунтра 4 метр хăвăртлăхпа вĕрет. Сывлăш температури **кăнтăрла 6 градус ăшă, каçхине 0 градус.** Атмосфера пусăмĕ 758 мм, сывлăшри нӳрĕк 44 процент.

Кун тăршшĕ 12 сехет те 43 минут.

Ыран пĕлĕтлĕ çанталăк пулать. Çил çурçĕртен çеккунтра 7 метр хăвăртлăхпа вĕрет. Сывлăш температури **кăнтăрла 1, каçхине 5 градус ăшă.** Атмосфера пусăмĕ 747 мм, сывлăшри нӳрĕк 51 процент.

Кун тăршшĕ 12 сехет те 48 минут.

ПУБЛИЦИСТ ШУХĂШĕ

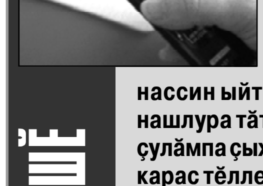

ПУШАР АН КĂТАРТТĂР ШАР

Пушар хăрушсăрлăхĕн йĕркисене пăхăнассин ыйтăвĕсене тĕрлĕ лару-канашлура тăтăшах сӳтсе яваççĕ. Вутçулăмпа çыхăннă инкексен шутне чакарас тĕллевпе мĕн туни пирки район-хула администрацийĕсен ертӳçисенчен Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев та çирĕп ыйтать. "Çынсене хăрушсăрлăхпа тивĕçтересси – тĕп тĕллевсенчен пĕри", – аса илтерет час-часах. Акă кăçал нарăс уйăхĕн 15-мĕшĕнче иртнĕ видеоканашлура та çак ыйтăва тĕплĕн тишкернĕ. Михаил Игнатьев унта ăнăçсăр çемьесемпе ытларах ĕçлемеллине, ку ĕçе вĕсен кӳршисене тата пĕр урамра пурăнакансене явăçтарсан аваннине палăртнă. Канашлура ял тăрăхĕсенче килсерен çӳремешкĕн вырăнти администраци тата пушар хуралĕн служби представителĕсенчен, депутатран, полици участок уполномоченнăйĕнчен тăракан общество комиссине йĕркелеме йышăннă. Ку комиссие кашни хуçалăхра пулса çынсем йăлари электрохатĕрсемпе, газ оборудованийĕпе мĕнлерех усă курнине, кăмакасемпе мăрьесен, мунчасен тăрăмне, çурта мĕнле хутса ăшăтнине тĕрĕслеме хушнă. Ăнăççăр çемьесем, пĕччен ватăсем тата эрех-сăрапа иртĕхекен граждансем мĕнле пурăннине тĕплĕн сăнаса тăма хушнă.

Çăлавçăсемпе вырăнти влаç органĕсем инкексен шучĕ ан ӳстĕр тесе пысăк ĕç пурнăçлаççĕ: халăхра пушар хăрушсăрлăхĕн йĕркисем пирки инструктаж ирттереççĕ, профилактика информаци материалĕсем валеççе параççĕ, ирĕклĕ пушар дружинисем йĕркелеççĕ... Юлашкинчен асăннисем "хĕрлĕ автанпа" МЧС ĕçченĕсем çитиччченех кĕрешме пуçлаççĕ. Вут хыпса илсен хăвăртах алхасма тытăннине, çавăнпа ăна малтанхи минутсенчех сӳнтерме пуçламаллине чылайăшĕ пĕлет ахăртнех. Çакна шута илсех ĕнтĕ Етĕрне районĕнче ырă пуçару тунă. Республикăри чрезвычайлă лару-тăрупа граждан оборонин ĕçĕсен патшалăх комитечĕн председателĕ Вениамин Петров журналистсемпе йĕркеленĕ пĕр тĕл пулура каланă тăрăх – унти пĕтĕм ял тăрăхĕнче кашни кил валли огнетушитель туянмашкăн укçа-тенкĕ пуçтараççĕ. Брандмейстерсем çитиччен çак хатĕрпе усă курни те пысăк пулăшу кӳме пултарать-çке, ку ĕçе кӳршĕсем те хутшăнсан – уйрăмах. "Етĕрнесен пуçарăвĕ пурнăçа кĕрсен ку тĕслĕхе ыттисем те хапăлласа йышăнасса шанатпăр", – терĕ Вениамин Иванович.

Патăрьелсем вара Пĕтĕм Раççейри ирĕклĕ пушар обществин республикăри уйрăмĕпе килĕшӳ тунă. Ăна тĕпе хурса инспекторсем социаллă хӳтлĕхсĕр çемьесен килĕсене çитсе электропралуксене изоляцилĕç. Ялсенчи хăш-пĕр çурта 40-50 çул каяллах хăпартнă, унтанпа электропралуксене пĕрре те улăштарманнисем те пур. Кивелсе çитнĕскерсем инкек кӳмешкĕн пултараççĕ. Шупашкар районĕнче те ăнăççăр çемьесен килĕсенчи электрохуçалăха юсамашкăн укçа пухма палăртнă. Çынсем ку мелсемпе пушар харăсах темиçе çурта е пĕтĕм урама кĕл-кăмрăка ан çавăртăр тесе усă курма йышăннă. Инкекпе пĕтĕм халăх кĕрешни япăх мар-çке!

Паллă ĕнтĕ: эрех-сăрапа иртĕхекен хаçат-журнал вуламасть, телевизор пăхмасть. Çавăнпа вĕсем çăлавçăсем МИХре пĕлтернине ăса хываççĕ. Раççей МЧСĕн Чăваш Республикинчи тĕп управленийĕн пуçлăхĕ Станислав Антонов ун пеккисемпе сывă пурнăç йĕркине тытса пыракан кӳршисен те ăнлантару калаçăвĕсем ирттермеллине палăртать. Унсăр пуçне çынсен пурлăхне страхлани хăйсемшĕнех пĕлтерĕшлĕ пулнине асра тытмалла.

Умра – пушар тухас хăрушлăх пысăкланакан тапхăр. Юр ирĕлсе пĕтсе çĕр типме пуçласан халăх садпахчана, дача лаптăкне тасатма-тирпейлеме, хăшĕ-пĕри пухăннă çӳп-çапа çунтарма тытăнать. Çăлавçăсем çурт çумĕнчех тата вăрман çывăхĕнче кăвайт чĕртме юраманнине аса илтереççĕ. Шел те, типнĕ курăка тата ăпăр-тапăра çунтарма тытăнсан вут çурт çине сиксе ӳкнĕ, этеме шар кăтартнă тĕслĕх те пулкалать. Çавăнпа асăрханулăхпа тимлĕх пирки самантлăха та манас марччĕ.

■ Ирина КЛЕМЕНТЬЕВА

Канашлу

Пултаруллă ачасене аталанмашкăн пулăшмалла

Пуш уйăхĕн 25-мĕшĕнче Правительство çуртĕнче ачасен интересĕсене хӳтĕлес тĕллевпе 2012-2017 çулсем валли йышăннă Наци стратегине пурнăçлас енĕпе Чăваш Республикин Пуçлăхĕ çумĕнче йĕркеленĕ координаци канашĕн ларăвĕ иртрĕ. Ăна Михаил Игнатьев ертсе пычĕ.

Кун йĕркинчи пĕрремĕш ыйтупа – Чăваш Енĕн пултаруллă ачисене патшалăх пулăшăвĕпе тивĕçтернипе – ЧР вĕренӳ тата çамрăксен политикин министрĕн тивĕçне вăхăтлăх пурнăçлакан Светлана Петрова тухса каларĕ.

Светлана Владимировна палăртнă тăрăх – Наци стратегийĕн тĕп çул-йĕрĕнчен пĕри – пултаруллă ачасене палăртасси. Ку енĕпе туса хатĕрленĕ концепципе килĕшӳллĕн вĕсене пулăшмалли программăна шкул çулне çитичченхи тапхăртанах çирĕплетнĕ. Чăваш Енĕн маттур ачисене аталанмашкăн май туса парассишĕн кăçалхи кăрлачăн 1-мĕшĕнчен вĕренӳ тытăмĕ яваплă. Шкул умĕнхи учреждение финансласси халĕ унта миçе çын çӳренипе тӳрремĕнех çыхăннă. Вăтамран кашни ача пуçне çулталăкра 40 пин тенкĕ ытла тăккалама палăртнă. Шкул умĕнхи пĕлӳре те пуçласа федерацин патшалăх стандарчĕпе усă кураççĕ. Унта çакна уçăмлатнă: шкул çулне çитменнисен учрежденийĕнче пĕчĕккисен пултарулăхĕпе чун туртăмне вăй илтермешкĕн мĕн пур условипе тивĕçтермелле. Урăхла каласан вĕсене мĕне пултарнине кура ушкăнсене пайлама юрамасть, аталанмашкăн пурин валли те пĕрешкел май туса памалла. Асăннă учреждение çӳрекенсем виçĕ – пĕчĕккисен, кĕçĕннисен тата шкул çулне çитменнисен – ушкăна кĕреççĕ. Юлашкийĕсем тĕлĕшпе пирĕн хутлăхра ыйтăва татса панă – виçĕ çул тултарнисене пурне те садикпе тивĕçтернĕ.

Инфратытăма çĕнетсе улăштарнă, никĕс шкулĕсем, уйрăм предмета тарăннăн вĕрентекен гимнази-лицей йĕркеленĕ май инноваци учрежденийĕсен пултаруллă ачасене турă панине аталантармашкăн условисем кирлĕ чухлех.

Вĕренӳ тытăмĕн çитĕнĕвĕсем те куç умĕнчех: иртнĕ çул республикăри 12 шкул Раççейри чи лайăх 500 вĕренӳ учрежденийĕ йышне кĕнĕ, Шупашкарти ятарлă коррекци шкулĕ çĕр-шывра пĕрремĕш вырăн йышăннă. Шупашкарти ачасемпе çамрăксен пултарулăх керменĕ – çĕр-шыври хушма пĕлӳ паракансен хушшинче кăтартулли.

Чăваш Республикин Президенчĕн стипендине пултаруллă çамрăксене çуллен парса тăни те малалла ăнтăлма хистени пирки Светлана Петрова сăмах пуçарсанах Михаил Игнатьев: «Талантлă ачасене пулăшатпăр, анчах та вĕсем хăйсен ĕçĕнче юлни-юлманнине тишкеретĕр-и?» – тесе ыйтрĕ. Мониторинг кăтартнă тăрăх вĕсен 70 проценчĕ вырăнта тĕпленмест иккен. Шкултан лайăх паллăпа тухакансене ăнланма пулать – вĕсем пуян пĕлӳ илмешкĕн пысăк хуласене çул тытаççĕ, ыттисем вара? Республика Пуçлăхĕн шухăшĕпе – асăннă стипендипе тивĕçтермелли условисене, тен, тепĕр хут пăхса тухса çирĕплетмелле?

Маттур яш-кĕрĕмпе хĕр-упраçа палăртмашкăн предмет олимпиадисем витĕмлĕ пулăшаççĕ. Шкул ачисен 80 проценчĕ вĕсене хутшăть. Республикипе илес тĕк ку енĕпе уйрăмах Çĕнĕ Шупашкар, Шупашкар, Улатăр, Çĕрпӳ хулисемпе Йĕпреç районĕсенчи шкулсенче ăс пухакансем пуçаруллă. Шăмăршă, Етĕрне, Çĕмĕрле, Хĕрлĕ Чутай тăрăхĕнчисем вара сӳрĕкреххи сисĕнет.

Михаил Игнатьев çавна май кун пек чухне Светлана Петрова мĕн сĕнме пултарнипе интереслевчĕ. Хуравĕ çийĕнчех тупăнчĕ: муниципалитетсен пултаруллă ачасене пулăшмалли программăсене тĕплĕн тишкерсе хакламалла, кирлĕ тĕк финанс уйăрмалла, кадрсем хатĕрлес енĕпе тимлĕ пулмалла, мĕншĕн тесен çамрăк талантсемпе ĕçлемешкĕн хăйне евĕр ăсталăх кирлĕ...

ЧР культура, физкультурăпа спорт министрĕсен тивĕçĕсене вăхăтлăх пурнăçлакан Альбина Алексеева тата Алексей Яковлев культура тата спорт тытăмĕсенче пултаруллă çамрăксене хавхалантарас енĕпе мĕнлерех ĕçлени çинчен каларĕç.

Тухтăрсен занятирен справкăпа хăтарма ирĕк çук иккен, вĕсем сиплев физкультури сĕнме пултараççĕ. Хевтесĕрсем е чирлисем валли, паллах, ятарлă урок ирттермешкĕн тĕплĕн хатĕрленмелле тейĕпĕр. Сыввисем, пăлахая персе урока сиктерекенсем тĕлĕшпе мĕн тумалла? Хуравĕ ансат: аслисен, тренерсен эппин, хăйсен тĕслĕхĕпе çамрăксене хавхалантарма пĕлмелле. Çапла тумашкăн вĕсен ăспа кăна мар, чунпа та пуян пулмалла.

Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн Председателĕн çумĕ – ЧР сывлăх сыхлавĕпе социаллă аталану министрĕ Алла Самойлова Чăваш Енре социаллă тăлăхлăха профилактикăласа участок службипе мĕнле ĕçленипе, ашшĕ-амăшĕн хӳттисĕр юлнисене çемьене вырнаçтарас енĕпе пухнă паха опытпа паллаштарчĕ, ачасен правине хӳтĕлекен Вячеслав Рафинов уполномоченнăй тăнăçсăр çемьесене тупса палăртас, ачасене çемьесене тавăрас, социаллă тăлăхсене тăван кил ăшши парнелекенсене палăртас ыйтусем çинче чарăнса тăчĕ.

Канашлура çавăн пекех Наци стратегине пурнăçласа Патăрьел, Канаш, Çĕмĕрле тăрăхĕсенче туса ирттернĕ ĕçсем çинчен районсен тата хула администрацийĕсен пуçлăхĕсем Николай Глухов, Владислав Софронов, Любовь Дмитриева пĕлтерчĕç.

■ **Валентина СМИРНОВА**

Пĕлес тенĕччĕ

Тариф çинчен – хаçатра

Пирĕн поселокра пурăнакансем компьютерпа Интернета кĕрсе коммуналлă хуçалăхăн ертсе пыракан компанийĕ темиçе хутлă пурăнмалли çурта хутса ăшăтса тăнăшăн, сивĕ тата ăшă шывпа тивĕçтернĕшĕн, хваттерсенчен хура шыва юхтарса тăнăшăн, йăлари хытă каяша пухса турттарнăшăн кашни уйăхра миçе тенкĕ тӳлеттернине пĕлеймеççĕ, мĕншĕн тесен Интернет ĕçлемест. Ертсе пыракан компанин кун пек чух çынсене тӳлев йĕркипе мĕнле паллаштармалла?

Н.БЕЛОБОРОДОВ.
Улатăр районĕ.

РФ Правительствин 2009 çулхи «Коммуналлă комплекс организацийĕсен информацие уçса памалли стандарчĕсем çинчен», 2013 çулхи «Шывпа тивĕçтерес, хура шыва юхтарса кăларас тĕлĕшпе информацие уçса памалли стандартсем çинчен» тата «Ăшăпа тивĕçтерекен, вĕри шыв памалли пăрăхсене пăхса тăракан тата йĕркелекен организацисем информацие уçса памалли стандартсем çинчен» йышăнăвĕсемпе килĕшӳллĕн муниципалитет йĕркеленĕвĕсенче йăлари хытă каяш пухса турттаракан, çуртсене ăшăпа тивĕçтерекен, вĕри тата сивĕ шыв парса тăракан, хваттерсенчен хура шыв юхтарса кăларакан организацисем çирĕплетнĕ çак ĕçсен тарифĕпе, çавăн пекех инвестици программисемпе, вĕсене еплерех пурнăçланипе паллаштаракан информацине ЧР Конкуренци политикипе тарифсен патшалăх службин сайтне вырнаçтарса тата Пичет хатĕрĕсенче пичетлесе пĕлтерме тивĕçлĕ.

■ **Альбина ЕГОРОВА,**
ЧР Конкуренци политикин тата тарифсен патшалăх службин ертӳçи

Ĕçлев

Ăçталла çул тытатăн, тăванăм?

Инçе çула тухсан тăван кĕтес аса килет, çĕнĕ вырăна хăнăхиччен чĕрене тунсăх пусатех. Ют çĕре вăхăтлăха ĕçе кайнă-и е унта тĕпленнĕ-и – хăв çуран чупнă çаран, тинĕс евĕр хумханакан ыраш уйĕ, шăнкăрти юхан шыв ялан куç умĕнче. Сана савса утьăкка сиктернĕ аçу-аннӳрен, тăван-пĕтенрен çывăххи тата мĕн пур-ши çут тĕнчере? Вĕсем, ав, тĕнче касса çӳрекен ывăлхĕрĕшĕн чунне пама хатĕр, тĕрĕс-тĕкел таврăнччăр, турă сыхлатăр тесе пĕрмай кĕлĕ тăваççĕ. Ара, тепĕр тесен, мăн асаттесен çул-йĕрне такăрлатмастпăр-и эпир? Темиçе ĕмĕр каялла хутаç çакса çĕнĕ çĕре куçнисен шăпи хăйне евĕр: тĕнче анлăшĕнче пурин валли те вырăн çитет тесе илĕртни пур чухне те чăнлăхпа килĕшсе тăмасть-çке. Халăхăмăрăн асаплă кун-çулĕнче синкерлĕ самантсем тарăн йĕр хăварнă, çав тапхăра асра тытни паянхи пурнăç тумхахĕсене лайăхрах ăнкарма пулăшать-тĕр. Паллах, этем хутшăнăвĕсенчи пур кăткăслăха ăнлантарса пама çав тери йывăр. Калăпăр, çĕр-аннемĕр сĕткенĕпе ӳснисем юта туртăнас пулăм вăйланнине пурте куратпăр. Çакăн тымарĕсем ăçтан амаланаççĕ? Ĕç рынокĕнчи лару-тăру еплерех? Асăннă ыйтусене сӳтсе явма вăхăт çитнĕ.

Тăван çĕртен сивĕнсен

Ĕлĕкрех «отходничество» текен ăнлав анлă сарăлнă. Ютра ĕçлесе çӳрекенсем пирки сăмах пырать. Чăвашсен пĕрремĕш профессорĕ, этнографĕ тата историкĕ Н.В.Никольский XVIII-XIX ĕмĕрсенче Атăл тăрăхĕнчи сахал йышлă халăхсен куçăмне пур енлĕ тишкернĕ, нумай статья пичетленĕ: «Тыр-пул акса тăвасси чăваш юнĕнче ларать. Атăлçи Пăлхар патшалăх çыннисем кăнтăртан кунта килсе вырнаçиччених çĕр ĕç культурин шайĕпе ыттисенчен çӳлерех тăнă. Хресчен ывăлĕ 7-10 çултах сӳрелет, 13-ре вара суха пуç умне тăрать. Çĕрне çемьери арçын пуçне шутласа валеçнипех ĕнтĕ пурне те тивĕçмест вăл. Çавăнпа чăвашсем халĕччен акман-туман лаптăксене тытса илнĕ тĕслĕх нумай. Ун пек хăтланни саккунпа килĕшсе тăмасть иккен. Вара хресчен çав уя пăрахать те çын алли перĕнмен урăх лаптăк шыраса каять. Унтан та хăвалаççĕ апăршасене. Теприсем вара пысăк çемйине тăрантарассишĕн юта кайса тара кĕрешме хатĕр. Çывăхри хуласене – Аçтăрхана, Самара, Ярославле, Бакуна, Саратова кайса ĕçлени çинчен каласа пачĕç. Мускав, Чул хула, Хусан предприятийĕсенче хура ĕçе вырнаçнисем пур. Халăха тухни вĕсен тĕнче курăмне анлăлатать, çапах шапашра ĕçлесе пурăнни пăсать теççĕ. Мĕн енĕпе? Ытти халăхсен килĕшӳсĕр тыткаларăшĕ, килпетсĕр пуплевĕ вĕсене куçать-мĕн. Çав шутра эрех-сăрапа туслашни те. Апла пулин те хресчен çĕртен хăй ирĕкĕпе пăрахса тухса кайнă тĕслĕх пит нумаях мар. Сăмахран, Шăмат вулăсĕнчи Йӳçпан /хальхи Етĕрне районĕ. – **Авт.**/ ялĕнче 200 çын пурăнать, 3-шĕ ют çĕрте тар тăкать», – çырать ăсчахăмăр */Н.В.Никольский çырнисен пуххин 1-мĕш томĕ, 2004 ç/*.

«Хăйсем çитĕнтернĕ тĕш тырра е пахча çимĕçе пасара тухса сутса курнисене каярах çĕр ĕçне тавăрма йывăр. Вĕсем тутарсем пек чееленме хăнăхаççĕ, нухрат мĕнле тумалли майсене чухлаççĕ. Çапла вара купсана тухса пыраççĕ: унччен килсерен чăх çăмарти, çăм пухса çӳрени хăйĕн суту-илӳ вырăнне е лавкка уçма мехел çитерет».

Атăлта кимĕ туртнă çĕрте тăрмашакан чăвашсен пурнăçĕ те кăсăклантарнă Никольские. Кун пирки çапла çырнă йĕркесем тĕл пулчĕç: «Юхан шыв тăрăх пысăк тиевлĕ кимĕ туртасси – питĕ асаплă та йывăр ĕç. Шыв пăртан тасалсан пуçăнаççĕ ку ĕçе çирĕп хул-çурăмлă арçынсем. Сезон вăхăтĕнче 2-4 уйăхра ĕлкĕрмелле. Чул хула, Аçтăрхан, Рыбинск патĕнче ĕçлесе илес текен йышлă. Сĕнтĕр пристанĕ тарăн пулнипе укçине те ытларах тӳлеççĕ. Хресчен ку укçана тек ниçта та ĕçлесе илеймĕ, анчах вăл хăвăрт пĕтет: çĕр акса тумалли хатĕрхĕтĕр кирлĕ, налуксем тӳлесе татмалла, кĕпе-тум туянмалла, вут-шанкă кӳмелле тата ытти те... Вăрман тенĕрен пĕр саманта асăнмасăр май çук. Йывăç-тĕмĕ хăйсем пурăнакан тăрăхра ӳсет пулин те унти йывăççене касма чарнă, таçти 100 çухрăм аякри делянкăсенчен турттараççĕ. Хĕл кунĕсенче хĕрарăмсем те кĕрĕк арки йăваласа лармаççĕ: çăм, йĕтĕн çиппи арлаççĕ, чăлха-нуски çыхаççĕ, пусма-тавар тĕртеççĕ. Мĕн пур çи-пуçа чăваш хăй тĕртсе çыхать».

Чăвашра платник ĕçĕ хисепре пулнине тĕпчевçĕсем пурте палăртаççĕ. Çурт хăпартас ăсталăх йăхран йăха куçнă. Паянхи яла илсен те пуртăпа ăста касса чутлакан çын сумлисен йышĕнче. Ăста платник хăйĕн пурттине е мăлатукне теприне шанса памастех. Юлашки вăхăтра электричество вăйĕпе çавăрттаракан, савалакан-касакан тĕрлĕ хатĕр çитрĕ яла. Йывăçпа ĕçлеме пĕлекенсене тулашри стройкăсенче те питĕ хапăл.

Çĕр айĕнчи пурлăхпа мухтанаймастпăр, пурнăçа ăнтаракан, ĕçре хастарлăх кăтартакан çынсем пурри – чăваш тĕрекĕпе пуянлăхĕ. Çак нухратпа пĕлсе усă курасчĕ.

Урал тăрăхĕ, Çĕпĕр анлăшĕ

XVI-XVII ĕмĕрсем – Кăнтăр Урал тăрăхне халăх йышлă куçнă тапхăр. Тутарстанра, Пушкăртстанра, Самар, Чĕмпĕр, Саратов, Оренбург облаçĕсенче çĕр-çĕр чăваш ялĕ йĕркеленнĕ. Ахăртнех, çĕр хĕсĕккипе кăна инçе çула тухман чăвашсем, Христос тата мăсăльман тĕнне вăйпа йышăнтарни те аякка тарма хистенĕ. «Этем ури пусман çĕре» тутарсемпе мăкшăсем, çармăссем куç хывнă, вĕсен чĕлхипе пуплекен ялсем паян та сыхланса юлнă.

Вырăс патшалăхĕ хăйĕн чиккисене сарнă май халăх куçăмне вырăссем йĕркелесе ертсе пынă тесен тĕрĕсрех. Вырăнти халăх /Аçтăрхан тутарĕсем, нухайсемпе кыпчаксем/ лайăх хăç-пăшалланнă çара хирĕç тăрайман, çар иртнĕ хыççăн вырăс хресченĕсем çавăнталла туртăннă. Вĕсем хыççăнах – Атăлçин сахал йышлă халăхĕсем. Чăваш йăхĕсем çĕнĕ çĕрсене вăйпа тытса илнĕ тĕслĕх пирки пĕр халапра та тупса вулаймăр. Ял, юхан шыв, сăрт ячĕсем аваллăх паллисене упраççĕ. Сăмахран, Курган облаçĕнчи Шадринск районĕнче «Канаши» ял пур. Челябинск, Красноярск, Тюмень тăрăхĕсенче те çав ялсем тĕл пулаççĕ. Ан тив, хăш-пĕр ялта чăвашсем юлманпа пĕрех, çапах «Канашов» хушаматпа çут тĕнчене килнисем пур. «Чувашка» юхан шывра паян та пулă тытаççĕ, «Чăваш хирĕ» ят панă уйра тырă кашлани те мĕн çинчен те пулин калатех.

Ютран килнисене пушкăртсем хапăл туман, пăлхавсем çĕкленĕ. XVIII ĕмĕрте вĕсен тăрăхне сахал йышлă халăхсем ялĕ-ялĕпе куçнине çырса кăтартнă хутсем архивсенче упранаççĕ. Кĕтӳ кĕтнĕ çарана ют халăх килсе вырнаçни тарăхтарнă ĕнтĕ, çапах вырăссен çурчĕсене чĕртсе çунтарнипех çак юхăма чарайман вĕсем.

XX ĕмĕр пуçламăшĕнчи Столыпин реформипе килĕшӳллĕн туса ирттернĕ миграци юхăмне этемлĕх историйĕнче халĕччен пулман халăх куçăмĕпе танлаштараççĕ. 1894 çулта Хусан чукун çулне /вăл чăваш хутлăхĕ урлă иртет/ хута яни, Самартан Оренбурга тата Златоуста пуйăссем çӳретме тытăнни çак юхăма татах вăйлатнă. Архив хучĕсем çирĕплетнĕ тăрăх – 1907 çулта çеç икĕ пин ытла чăваш хресченĕн çемйи Тобольск, Енисей, Томск кĕпĕрнисене пурăнма куçнă. Патша правительстви хăнăхнă çĕртен тапранса тухнисене малтанлăха укçа-тенкĕпе, çĕр ĕçлемелли хатĕрпе тивĕçтернĕ. Асăрхарăр пулĕ: «Çĕр – хресченсене» лозунг Ленинран тухнă чĕнӳ мар, вăл Столыпин реформатор пуçĕнче çуралнă. Революциччен çĕре хресчене валеçсе панипе Раççей тĕш тырă чи нумай туса илекен патшалăхсенчен иртсе кайнă. Хăйĕн çĕрĕ çинче хуçа пек туйнă хресчен. Советсем влаçа килсен ялти вăтам хресчен тĕревне тĕппипех касса татнине йышăнмаллах. Большевиксем халăха колхозсене хăваласа кĕртсе çĕртен сивĕтрĕç.

Парти чĕннĕ – пуçтарăнмалла

Шăп та лăп утмăл çул каялла Коммунистсен партийĕн Тĕп Комитечĕн «Çĕршывра тыр-пул туса илессине ӳстересси тата уçман çереме алла илесси çинчен» постановленийĕ тухнă. Атăлçи, Урал, Казахстанпа Çĕпĕр тăрăхĕсене пысăк укçа хывмасăрах, мĕльюн яш-кĕрĕмпе хĕр-упраçа хутшăнтарса пурнăçа кĕртнĕ проекта паян тĕрлĕрен хаклаççĕ. Вăл вăхăтра Казахстан компартине ертсе пынă Леонид Брежнев Кремле çапла рапортланă: «Халĕччен пулман хастарлăх кăтартса ĕçленипе малтан пăхнă 600 млн пăт тырă вырăнне пĕр млрд пăт пухса кĕртрĕмĕр!» Пуçлăхсене çĕнĕ наградăсем çакса ямалли меллĕ самант çитнĕ. Сăмах та çук, халăхăн патриотлăх туйăмĕ нихçанхинчен те вăйлăрах пулнине палăртаççĕ истори çыравçисем. 1958 çулта ВЛКСМ XIII съезчĕ çамрăксене унта яланлăхах куçма чĕнсе каланине те яшкĕрĕмпе хĕр-упраç ырласа йышăннă.

Халăх куçăмĕ мĕнле пулса пынине сăнакан-тĕпчекен ăсчахсем çакна палăртаççĕ: Чăваш Енре ĕç вăйĕ ытлашшипех, çĕнĕ çĕрте вĕсем ытти наци çыннисемпе хăйсене лăпкă тытаççĕ, хирĕçӳллĕ самантсем сиксе тухсан та вĕсенчен аяккарах тăма ăнтăлни сисĕнет. Чи паха енĕ – хушнине пĕр пăркаланмасăр пурнăçлани, хура ĕçрен пăрăнманни. Куçса килнисен йышĕнче йăваш кăмăллисем ытларах. Наци айванлăхĕпе çитменлĕхĕ çинчен каламасть ку. Кулленхи хутшăнура чăвашсем кӳршĕсемпе туслă пурăнма тăрăшнипе пĕрлех хăйсен çемйисен ырлăхĕпе тăнăçлăхĕ пирки шухăшлаççĕ.

1947 çулта ЧАССР Министрсен Канашĕнче çынсене çĕнĕ çĕре куçаракан ятарлă пай туса хунă. 1953 çулта кăна 3 пин ытла чăваш çемйи Çĕпĕре пурăнма куçнă. Кашни çемье вăтамран 5-6 ачаллă пулнине шута илсен акă мĕн чухлĕн тĕпленнĕ çĕнĕ çĕрте!

Патшалăхăн пирĕн республикăри ĕçлев службин ĕçĕхĕлĕнче миграци ыйтăвĕ паллă вырăн йышăнать. Саха-Якутирен, Ямал-Ненец округĕнчен, Чита облаçĕнчен килнĕ заявкăсене тивĕçтереççĕ. Мускав, Чул хула, Воронеж предприятийĕсене хушма ĕç вăйĕ кирлĕ. Чăваш Енрен кайнисем шанăçа тӳрре кăларни паха. Ĕçпе тивĕçтерекен служба ячĕпе тав çырăвĕсем килнĕ. Якутири «Дражник» артель пуçлăхĕ В.Степанов çырăвĕнчен илнĕ йĕркесем кăмăла çĕклерĕç: «Кадрсене тĕплĕ суйласа илме пултарнă. Сирĕн республика янă ушкăнра чăвашĕ те, вырăсĕпе тутарĕ те пĕр çемьери пек пурăнаççĕ. Ĕçре пурте правур. Йĕркене пăсаканни çук. Укçа аван ӳкнине кура ĕç вырăнне нихăшĕн те çухатас килмест. Çĕнĕ çынсем килсен аслăраххисем кунти дисциплинăна хăнăхтараççĕ, эпир ӳсĕмлĕ ĕçлени çавăнтан килет. Сирĕнпе малашне те çыхăнса ĕçлес шухăшлă эпир».

Пулă шывра тарăнрах вырăн шырать тенешкел – çынна та лайăх тӳлевлĕ ĕç килĕшӳллĕрех ĕнтĕ. Анчах пирĕн халăхăн ытларах пайĕ паян республика тулашне каяс умĕн патшалăх службисенчен пулăшу ыйтманнине шута илмесĕр май çук. Миçе çын çулсерен тĕнче касса çӳренине статистика органĕсем те шутласа кăлараймаççĕ. Çавна май Вăрмар районĕнчи Геннадий Ямуков фермерпа калаçни аса килчĕ.

– Çур ял кил-çурчĕ пушă ларать. Вăй питти вăрăм укçашăн Мускава е Хусана çул тытнă. Ял тăрăхĕнче учетра тăраççĕ, анчах çыннине курмастпăр. Темиçе çултан трактор е комбайн рулĕ умне ларма çын тупаймăн. Мĕн патне пырса çитетпĕр капла?

Унăн пăшăрханăвне ăнланатăп. Ял ватăлать. Çĕр çинче ĕçлеме çын çук. Çак йĕркесен авторĕ хăй те Çурçĕре кайса килчĕ, чăвашсем инçетре, тĕнче хĕрринче, мĕнле ĕçлесе пурăннине хăй куçĕпе курчĕ. Ушкăнра Етĕрне, Муркаш, Çĕрпӳ районĕсенчен пухăннисем ытларахчĕ. Посредниксем урлă çыраннă вĕсем. Чылайăшĕн яланхи ĕç вырăнĕ, специальноç çук. Ямалта кунне пĕр пин тенкĕ ытларах ларни – çăтмаха лекнĕ пекех.

Пуйма кайнă та...

Пирĕнтен маларах Ямал-Ненец автономи округне тепĕр ушкăн тухса кайнăччĕ. Вырăна çитсен чăвашсем хăйсене йĕркесĕр тыткаланă, хăшĕпĕри ĕçке яраннă. Çурçĕрте çуттипе туслисене вăрах тытмаççĕ, çиччĕшне килĕсене таврăнма хушнă... Шухăшлăрха: хăйсем тĕллĕн 3 пин тенкĕ çул укçи тӳлесе кайнă, каялла таврăнма тепĕр çавăн чухлĕ тăккаланмалла. Хаяр шĕвеке кура хăйсене тытса чарайманнипе юлташĕсен ятне яраççĕ-çке.

Чăн та, чăваш ĕçлеме ӳркенмест. Анчах унри кĕтӳ психологийĕ шалта ларни шухăшлаттарчĕ. Пĕр тĕслĕх çеç. «Ямалтрансстрой» предприятие ĕçе вырнаçнă чух мĕн пур хута туса çитернĕ хыççăн кладовщица патне кĕмеллеччĕ пирĕн. Унта ĕç тумĕ параççĕмĕн. Черет тăрас вырăнне пĕри те тепри алăкран вирхĕнсе кĕчĕ, вĕсем хыççăн – ыттисем. Çи-пуç «выçлăхĕ» пуçланнă тейĕн.

– Сурăхсем, эсир мана таптаса кайма хатĕр, культура тени пур-и сирĕн? Çын сăнсăпатне çухатнă эсрелсем! – çухăрать вырăс майри. – Ме, суйлăр хăвăра валли.

Икĕ-виçĕ михĕ çĕтĕк-çурăк тум ывăтрĕ тулалла. Халь арçынсем çав михĕсем çине сиксе ӳкрĕç, самантрах туртса çурчĕç. Пĕрне улшу кăçатă лекнĕ, теприн курткине тислĕкре йăвантарнă тейĕн.

Вар тытса кулмалли ӳкерчĕк. Анчах пĕртте кулăшла мар. Çав çынсемех килĕнче хăйсене ытла чарусăр тыткаламаççех, ашшĕ-амăшне итлеççех пуль. Кунта вара ирĕк, тем тусан та юрать имĕш.

Юрĕ, Çурçĕрте чăвашсене кадрсен пайĕ официаллă майпа йышăнни кăштах хӳтлĕх парать. Паян Мускав е Питĕр стройкисене тухса кайнисем пирки çавна калама йывăр. Вахтăна чĕннисемпе килĕшӳ туса чăрманмаççĕ. Ĕçре тепĕр чух сусăрланасси те пулкалать, вилсе килнĕ тĕслĕх сахал мар. Инкекре сире йышăннă организаци пĕр пус та тăккаланмассине пĕлсех тăратăп. «Укçа миххисене» – стройка хуçисене – пулас нухрат çеç кăсăклантарать.

ЧР Халăха ĕçпе тивĕçтерекен служба специалисчĕсем палăртнă тăрăх – 2014 çулхи пуш уйăхĕнче Чăваш Енре ĕçсĕрлĕх шайĕ /центрсем шута илнисем/ 0,74 процентпа танлашнă. Атăлçи тăрăхĕнчи тата Раççейри вăтам кăтартуран пĕчĕкрех ку. Пурĕ ĕçсĕр 4971 çынна /пĕлтĕрхи çак тапхăрта – 5588 çын/ регистрациленĕ. Çулталăк пуçланнăранпа 4062 çынна ĕç тупса панă. Центрсем пулăшнипе 659 çын хушма профессие алла илмелли курссене çӳрет.

Пĕр шутласан – халăх ĕç шыраса пĕр вырăнтан тепĕр çĕре куçнинче ним япăххи те çук. Килте ĕç çуккипе, шалу пĕчĕккипе юта çул тытаççĕ-çке.

Аякра тара кĕрешсе ĕçленин ырă енĕ пур – çын тĕнче курать, нумай ĕçе хăнăхать. Мускава тăтăш çӳрекенсем халь кирпĕч хума, плитка çыпăçтарма ăста. Яла таврăнса ав епле хӳхĕм çурт-йĕр çĕклеççĕ. Керменĕсене пăхса ытараймăн. Эппин, алли пырать. Çак ăстасен пултарулăхĕпе хамăр патра мĕншĕн çителĕксĕр усă куратпăр-ха, вĕсене кунта ĕçлесе пурăнма тивĕçлĕ майсем туса параймарăмăр-ши? Пысăк укçана хăнăхнă çын шухăш-кăмăлне улăштарма çăмăл маррине туятăп. Республикăри ĕçлев службинче Чăваш Енри предприятисемпе организацисенче 15543 ĕç вырăнĕ /ваканси/ пуррине асăнчĕç. Рабочи специальноçĕсем кирлĕ. Вунă пинлĕх шалупа никамах та килĕшмест. Ялта тата пĕчĕкрех-çке. Ку чухнехи çĕнĕ производствăсем йĕркелемесĕр, ĕç тухăçлăхне пысăклатмасăр шалăва ӳстереймĕн.

■ **Вячеслав ГРИГОРЬЕВ**

Чăваш Республикин САККУНĔ

ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН "ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ПУРНЕ ТЕ ТИВĔҪЛĔ МЕДИЦИНА СТРАХОВАНИЙĔН ТЕРРИТОРИ ФОНЧĔН 2014 ҪУЛХИ ТАТА ПЛАНПА ПĂХНĂ 2015 ТАТА 2016 ҪУЛСЕНЧИ ТАПХĂРТИ БЮДЖЕЧĔ ҪИНЧЕН" САККУННЕ УЛШĂНУСЕМ КĔРТЕССИ ҪИНЧЕН

Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕ 2014 ҫулхи пуш уйăхĕн 20-мĕшĕнче йышăннă

1 статья

Чăваш Республикин «Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕн 2014 ҫулхи тата планпа пăхнă 2015 тата 2016 ҫулсенчи тапхăрти бюджечĕ ҫинчен" 2013 ҫулхи чӳк уйăхĕн 28-мĕшĕнчи 86 №-лĕ саккунне /Чăваш Республикин Саккунĕсен пуххи, 2013, 11 №/ ҫакăн пек улшăнусем кĕртес:

1/ 1 статьян 1-мĕш пайĕнче:

1-мĕш пунктра "10124654,3 пин тенкĕ" сăмахсене "10155154,3 пин тенкĕ" сăмахсемпе улăштарас, "8640379,0 пин тенкĕ" сăмахсене "8670879,0 пин тенкĕ" сăмахсемпе улăштарас;

2-мĕш пунктра "10124654,3 пин тенкĕ" сăмахсене "10204147,2 пин тенкĕ" сăмахсемпе улăштарас;

ҫакăн пек ҫырса 3-мĕш пункт хушса хурас:

"3/ Фонд бюджечĕн палăртакан дефицичĕн калăпăшне 48992,9 пин тенкĕ чухлĕ.";

2/ 3 статьян 1-мĕш пайĕнче "3-мĕш хушса ҫырнипе" сăмахсене "3-мĕш, 3^1-мĕш хушса ҫырнисемпе" сăмахсемпе улăштарас;

3/ 4 статьяра:

1-мĕш пайăн 1-мĕш пунктĕнче "5-мĕш хушса ҫырнипе" сăмахсене "5-мĕш, 5^1-мĕш хушса ҫырнисемпе" сăмахсемпе улăштарас;

2-мĕш пая ", медицина ĕҫченĕсене пĕр хутчен паракан саплаштару тӳлевĕсем тӳлеме" сăмахсем хушса хурас;

4/ ҫакăн пек ҫырса 4^1 статья хушса хурас:

"4^1 статья. **Фонд бюджечĕн дефицитне 2014 ҫулта укҫа-тенкĕпе тивĕҫтермелли ҫăл куҫсем**

Фонд бюджечĕн дефицитне 2014 ҫулта укҫа-тенкĕпе тивĕҫтермелли ҫăл куҫсене ҫак Саккун ҫумне 7-мĕш хушса ҫырнипе килĕшӳллĕн ҫирĕплетес.";

5/ 1-мĕш хушса ҫырнинче:

"395 Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕсем"

позицие

"395 Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕ"

позиципе улăштарас;

"395 2 02 05812 09 0000 151 Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕсен бюджечĕсене Раҫҫей Федерацийĕн субъекчĕсен патшалăх влаҫĕн органĕсене пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн сферинче Раҫҫей Федерацийĕн шанса панă полномочийĕсене пурнăҫлама уйăрса паракан субвенцисем"

позицие

"395 2 02 05812 09 0000 151 Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕсен бюджечĕсене Раҫҫей Федерацийĕн субъекчĕсен территорийĕсенче пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕ тăвассине укҫа-тенкĕпе тивĕҫтерме уйăрса паракан субвенцисем"

позиципе улăштарас;

"395 2 02 05813 09 0000 151 Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕсен бюджечĕсене медицина ĕҫченĕсене пĕр хутчен паракан саплаштару тӳлевĕсем тӳлеме уйăрса паракан бюджетсем хушшинчи трансфертсем"

позици хыҫҫăн

"395 2 08 09000 09 0000 180 Налуксен, пуҫтарусен тата ытти тӳлевсен ытлашши тӳленĕ е ытлашши шыраса илнĕ суммисене тавăрса парассине (шута илессине), ҫавăн пекех ҫавнашкал тавăрăва вăхăтра пурнăҫламаншăн пуханнă процент суммине тата ытлашши шыраса илнĕ укҫа-тенкĕшĕн тивĕҫекен процентсене тавăрса парассине пурнăҫлама Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕсен бюджечĕсенчен (Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕсен бюджечĕсене) уйăракан укҫа-тенкĕ"

позици хушса хурас;

6) 2-мĕш хушса ҫырнинче

"395 Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕсем"

позицие

"395 Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕ"

позиципе улăштарас;

7) ҫакăн пек ҫырса 3^1-мĕш хушса ҫырни хушса хурас:

"Чăваш Республикин "Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕн 2014 ҫулхи тата планпа пăхнă 2015 тата 2016 ҫулсенчи тапхăрти бюджечĕ ҫинчен" саккунĕ ҫумне 3^1-мĕш хушса ҫырни

Чăваш Республикин "Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕн 2014 ҫулхи тата планпа пăхнă 2015 тата 2016 ҫулсенчи тапхăрти бюджечĕ ҫинчен" саккунĕ ҫумне 3-мĕш хушса ҫырнинче пăхса хăварнă Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕн бюджечĕн бюджет укҫи-тенкине 2014 ҫул валли бюджетсен тăкакĕсен классификацийĕн пайĕсемпе ҫум пайĕсем, тĕллевлĕ статйисем тата тăкаксен тĕсĕсем тăрăх

ПАЙЛАСА ПАНИНЕ УЛĂШТАРАССИ

(пин тенкĕ)

Ячĕ	Бюджет укҫи-тенкин тĕп йĕркелӳҫи	Пай	Ҫум пай	Тăкаксен тĕллевлĕ статйи	Тăкаксен тĕсĕн ушкăнĕ	Укҫа-тенкĕ калăпăшĕ, ӳсни, чакни (-)
1	2	3	4	5	6	7
Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕсем	395					-10124654,3
Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕ	395					10204147,2
Патшалăх учрежденийĕсен ĕҫ-хĕлне (пулăшу ĕҫĕсем парассине) тивĕҫтерме каякан тăкаксем	395	01	13	73 2 0059		-51943,7
Раҫҫей Федерацийĕн патшалăхăн бюджет тулашĕнчи фончĕсен управлени органĕсем социаллă политика енĕпе патшалăх ĕҫ-хĕлне программăна кĕмен ĕҫ-хĕл ҫул-йĕрĕсем енĕпе пурнăҫланă шайра Раҫҫей Федерацийĕн субъекчĕсен территорийĕнче пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕ тăвассине укҫа-тенкĕпе тивĕҫтерме	395	01	13	73 2 5093		51943,7
Патшалăх (муниципалитет) органĕсем, хысна учрежденийĕсем, патшалăхăн бюджет тулашĕнчи фончĕсен управлени органĕсен ĕҫ-хĕлне тивĕҫтерес тĕллевпе персонала тӳлеме каякан тăкаксем	395	01	13	73 2 0059	100	-34211,8
Патшалăх (муниципалитет) органĕсем, хысна учрежденийĕсем, патшалăхăн бюджет тулашĕнчи фончĕсен управлени органĕсен ĕҫ-хĕлне тивĕҫтерес тĕллевпе персонала тӳлеме каякан тăкаксем	395	01	13	73 2 5093	100	34211,8
Патшалăх (муниципалитет) нушисем валли таварсем, ĕҫсемпе пулăшу ĕҫĕсем туянасси	395	01	13	73 2 0059	200	-17571,9
Патшалăх (муниципалитет) нушисем валли таварсем, ĕҫсемпе пулăшу ĕҫĕсем туянасси	395	01	13	73 2 5093	200	17571,9
Бюджетран уйăракан ытти укҫа-тенкĕ	395	01	13	73 2 0059	800	-160,0
Бюджетран уйăракан ытти укҫа-тенкĕ	395	01	13	73 2 5093	800	160,0
Сывлăха сыхлас ĕҫ	395	09	00			48992,9
Сывлăха сыхлас ĕҫ енĕпе ытти ыйтусем	395	09	09			48992,9
Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕн программа тулашĕнчи ĕҫĕ-хĕлĕ	395	09	09	73 0 0000		48992,9
Социаллă политика енĕпе патшалăх ĕҫ-хĕлне пурнăҫласси	395	09	09	73 1 0000		48992,9
Раҫҫей Федерацийĕн патшалăхăн бюджет тулашĕнчи фончĕсен управлени органĕсем социаллă политика енĕпе патшалăх ĕҫ-хĕлне программăна кĕмен ĕҫ-хĕл ҫул-йĕрĕсем енĕпе пурнăҫланă шайра Раҫҫей Федерацийĕн субъекчĕсен территорийĕнче пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕ тăвассине укҫа-тенкĕпе тивĕҫтерме	395	09	09	73 1 5093		-1265282,4
Социаллă пулăшу парасси тата халăха тӳлекен ытти тӳлевсем	395	09	09	73 1 5093	300	-1265282,4
Васкавлă, ҫав шутра васкавлă ятарлă медицина пулăшăвĕ паракан, медицина эвакуацийĕ тăвакан патшалăх учрежденийĕсен ĕҫ-хĕлне Чăваш Республикин республика бюджетĕнчен уйăрса паракан бюджетсем хушшинчи трансфертсен шучĕпе тивĕҫтересси	395	09	09	73 1 1031		399472,1
Социаллă пулăшу парасси тата халăха тӳлекен ытти тӳлевсем	395	09	09	73 1 1031	300	399472,1
Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори программине укҫа-тенкĕпе ытларах пĕр каналпа тивĕҫтернĕ шайра пурнăҫлассине Чăваш Республикин республика бюджетĕнчен уйăрса паракан бюджетсем хушшинчи трансфертсен шучĕпе тивĕҫтересси	395	09	09	73 1 1027		914803,2
Социаллă пулăшу парасси тата халăха тӳлекен ытти тӳлевсем	395	09	09	73 1 1027	300	914803,2
Раҫҫей Федерацийĕн субъекчĕсен тата муниципалитет пĕрлĕхĕсен бюджечĕсене пĕтĕмĕшле уйăракан бюджетсем хушшинчи трансфертсем	395	14	00			30500,0
Пĕтĕмĕшле уйăракан бюджетсем хушшинчи ытти трансфертсем	385	14	03			30500,0
Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕн программа тулашĕнчи ĕҫĕ-хĕлĕ	395	14	03	73 0 0000		30500,0
Социаллă тӳлевсем	395	14	03	73 7 0000		30500,0
Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн федераци фончĕн бюджетĕнчен паракан бюджетсем хушшинчи ытти трансфертсен шучĕпе медицина ĕҫченĕсене пĕр хутчен паракан тӳлеве тӳлеме уйăракан бюджетсем хушшинчи ытти трансфертсем	395	14	03	73 7 5136		30500,0
Бюджетсем хушшинчи трансфертсем	395	14	03	73 7 5136	500	30500,0";

8) 4-мĕш хушса ҫырнинче:

"Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕсем 395 10695439,7 11348075,3"

позицие

"Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕ 395 10695439,7 11348075,3"

позиципе улăштарас;

"Патшалăх учрежденийĕсен ĕҫ-хĕлне (пулăшу ĕҫĕсем парассине) тивĕҫтерме каякан тăкаксем 395 01 13 73 2 0059 51943,7 51943,7"

позицие

"Раҫҫей Федерацийĕн патшалăхăн бюджет тулашĕнчи фончĕсен управлени органĕсем социаллă политика енĕпе патшалăх ĕҫ-хĕлне программăна кĕмен ĕҫ-хĕл ҫул-йĕрĕсем енĕпе пурнăҫланă шайра Раҫҫей Федерацийĕн субъекчĕсен территорийĕнче пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕ тăвассине укҫа-тенкĕпе тивĕҫтерме 395 01 13 73 2 5093 51943,7 51943,7"

позиципе улăштарас;

"Патшалăх (муниципалитет) органĕсем, хысна учрежденийĕсем, патшалăхăн бюджет тулашĕнчи фончĕсен управлени органĕсен ĕҫ-хĕлне тивĕҫтерес тĕллевпе персонала тӳлеме каякан тăкаксем 395 01 13 73 2 0059 100 34211,8 34211,8"

позицие

"Патшалăх (муниципалитет) органĕсем, хысна учрежденийĕсем, патшалăхăн бюджет тулашĕнчи фончĕсен управлени органĕсен ĕҫ-хĕлне тивĕҫтерес тĕллевпе персонала тӳлеме каякан тăкаксем 395 01 13 73 2 5093 100 34211,8 34211,8"

позиципе улăштарас;

"Патшалăх (муниципалитет) нушисем валли таварсем, ĕҫсемпе пулăшу ĕҫĕсем туянасси 395 01 13 73 2 0059 200 17571,9 17571,9"

позицие

"Патшалăх (муниципалитет) нушисем валли таварсем, ĕҫсемпе пулăшу ĕҫĕсем туянасси 395 01 13 73 2 5093 200 17571,9 17571,9"

позиципе улăштарас;

"Бюджетран уйăракан ытти укҫа-тенкĕ 395 01 13 73 2 0059 800 160,0 160,0"

позицие

"Бюджетран уйăракан ытти укҫа-тенкĕ 395 01 13 73 2 5093 800 160,0 160,0"

позиципе улăштарас;

9) ҫакăн пек ҫырса 5^1-мĕш хушса ҫырни хушса хурас:

"Чăваш Республикин "Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕн 2014 ҫулхи тата планпа пăхнă 2015 тата 2016 ҫулсенчи тапхăрти бюджечĕ ҫинчен" саккунĕ ҫумне 5^1-мĕш хушса ҫырни

Чăваш Республикин "Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕн 2014 ҫулхи тата планпа пăхнă 2015 тата 2016 ҫулсенчи тапхăрти бюджечĕ ҫинчен" саккунĕ ҫумне 5-мĕш хушса ҫырнинче пăхса хăварнă Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн федераци фончĕн бюджетĕнчен, Чăваш Республикин республика бюджетĕнчен уйăрса паракан бюджетсем хушшинчи трансфертсене 2014 ҫул валли

ПАЙЛАСА ПАНИНЕ УЛĂШТАРАССИ

(пин тенкĕ)

Бюджетсем хушшинчи трансфертсен ячĕ	Укҫа-тенкĕ калăпăшĕ, ӳсни, чакни(-)
Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн федераци фончĕн бюджетĕнчен илекен бюджетсем хушшинчи трансфертсем – пĕтĕмпе	30500,0
ҫав шутра ҫак ĕҫсем валли:	
медицина ĕҫченĕсене пĕр хутчен паракан саплаштару укҫине тӳлеме	30500,0
Пĕтĕмпе	30500,0";

10) ҫакăн пек ҫырса 7-мĕш хушса ҫырни хушса хурас:

"Чăваш Республикин "Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕн 2014 ҫулхи тата планпа пăхнă 2015 тата 2016 ҫулсенчи тапхăрти бюджечĕ ҫинчен" саккунĕ ҫумне 7-мĕш хушса ҫырни

Чăваш Республикин Пурне те тивĕҫлĕ медицина страхованийĕн территори фончĕн бюджечĕн дефицитне 2014 ҫулта укҫа-тенкĕпе тивĕҫтермелли

ҪĂЛ КУҪСЕМ

(пин тенкĕ)

Бюджет классификацийĕн кочĕ	Ячĕ	Укҫа-тенкĕ калăпăшĕ
000 01 05 00 00 00 0000 000	Бюджет укҫи-тенкине шута илекен счетсенче юлнă укҫа-тенкĕ ӳсни е чакни	48992,9".

2 статья

Ҫак Саккун ăна официаллă йĕркепе пичетлесе кăларнă кунран пуҫласа вăя кĕрет.

Чăваш Республикин Пуҫлăхĕ М.ИГНАТЬЕВ.

Шупашкар, 2014, пуш, 21, 7 №.

Чăваш Республикин САККУНĔ

ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН "ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН РЕСПУБЛИКА БЮДЖЕТĔНЧЕН СУБСИДИСЕМ УЙĂРСА ПАРАССИ ҪИНЧЕН" САККУННЕ УЛШĂНУСЕМ КĔРТЕССИ ҪИНЧЕН

Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕ 2014 ҫулхи пуш уйăхĕн 20-мĕшĕнче йышăннă

1 статья

Чăваш Республикин "Чăваш Республикин республика бюджетĕнчен субсидисем уйăрса парасси ҫинчен" 2007 ҫулхи ҫĕртме уйăхĕн 4-мĕшĕнчи 33 №-лĕ саккунне /Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн ведомоҫĕсем, 2007, 73 №; 2008, 76 №; 2009, 80, 82 №-сем; 2011, 90 №; 2012, 92 № /I том/; Чăваш Республикин Саккунĕсен пуххи, 2013, 10 №/ ҫакăн пек улшăнусем кĕртес:

1/ "Чăваш Республикин республика бюджетĕнчен муниципалитет пĕрлĕхĕсен бюджечĕсене халăх пурăнакан вырăнсен чиккисен тулашĕнчи муниципаллă район чиккисенче вырăнти пĕлтерĕшлĕ автомобиль ҫулĕсем тĕлĕшпе ҫул-йĕр ĕҫ-хĕлне, строительство ĕҫĕ-хĕлĕсĕр пуҫне, пурнăҫланипе пулакан тăкакĕсене пĕрле укҫа-тенкĕ уйăрма субсидисем памалли тата тăкакламалли йĕрке" 1-мĕш хушса ҫырнин 2-мĕш тата 3-мĕш пунктĕсене ҫакăн пек ҫырса хурас:

"2. Чăваш Республикин республика бюджетĕнчен муниципалитет пĕрлĕхĕсен бюджечĕсен халăх пурăнакан вырăнсен чиккисен тулашĕнчи муниципаллă район чиккисенче вырăнти пĕлтерĕшлĕ автомобиль ҫулĕсем тĕлĕшпе ҫул-йĕр ĕҫ-хĕлне, строительство ĕҫĕ-хĕлĕсĕр пуҫне, пурнăҫланипе пулакан тăкакĕсене саплаштарма субсидисене /малалла - субсидисем/ муниципалитет пĕрлĕхĕсен хушшинче Чăваш Республикин республика бюджечĕ ҫинчен калакан саккунĕпе ҫирĕплетнĕ укҫа-тенкĕн асăннă тĕллевсем валли уйăрса паракан чи пысăк калăпăшне, отчетлă финанс ҫулĕн вĕҫĕ тĕлне муниципаллă районсен чиккисенчи вырăнти пĕлтерĕшлĕ пурте усă куракан автомобиль ҫулĕсен пĕтĕмĕшле тăршшĕне тата отчетлă финанс ҫулĕн вĕҫĕ тĕлне муниципаллă район чиккисенчи пайăр муниципаллă районăн вырăнти пĕлтерĕшлĕ пурте усă куракан автомобиль ҫулĕсен тăршшĕне шута илсе пайласа параҫҫĕ.

3. Пайăр муниципалитет пĕрлĕхне уйăрса паракан субсиди калăпăшне ҫак формулăпа шутласа палăртаҫҫĕ:

C_i = С / ПМД х ПМДi, ăҫта:

C_i - пайăр муниципалитет пĕрлĕхĕн бюджетне уйăрса паракан субсиди калăпăшĕ;

С - Чăваш Республикин республика бюджечĕ ҫинчен калакан саккунĕпе ҫирĕплетнĕ укҫа-тенкĕн асăннă тĕллевсем валли уйăрса паракан чи пысăк калăпăшĕ;

ПМД - отчетлă финанс ҫулĕн вĕҫĕ тĕлне муниципаллă районсен чиккисенчи вырăнти пĕлтерĕшлĕ пурте усă куракан автомобиль ҫулĕсен пĕтĕмĕшле тăршшĕ;

ПМДi - отчетлă финанс ҫулĕн вĕҫĕ тĕлне муниципаллă район чиккисенчи пайăр муниципаллă районăн вырăнти пĕлтерĕшлĕ пурте усă куракан автомобиль ҫулĕсен тăршшĕ.";

2/ "Чăваш Республикин республика бюджетĕнчен муниципалитет пĕрлĕхĕсен бюджечĕсене поселени кĕрекен халăх пурăнакан вырăнсен чиккисенче вырăнти пĕлтерĕшлĕ автомобиль ҫулĕсем тĕлĕшпе ҫул-йĕр ĕҫ-хĕлне, строительство ĕҫĕ-хĕлĕсĕр пуҫне, пурнăҫланипе пулакан тăкакĕсене пĕрле укҫа-тенкĕ уйăрма субсидисем памалли тата тăкакламалли йĕрке" 4-мĕш хушса ҫырнин 2-мĕш тата 3-мĕш пункчĕсене ҫакăн пек ҫырса хурас:

"2. Чăваш Республикин республика бюджетĕнчен муниципалитет пĕрлĕхĕсен бюджечĕсене поселени кĕрекен халăх пурăнакан вырăнсен чиккисенче вырăнти пĕлтерĕшлĕ автомобиль ҫулĕсем тĕлĕшпе ҫул-йĕр ĕҫ-хĕлне, строительство ĕҫĕ-хĕлĕсĕр пуҫне, пурнăҫланипе пулакан тăкакĕсене пĕрле укҫа-тенкĕ уйăрма субсидисене /малалла - субсидисем/ муниципалитет пĕрлĕхĕсен хушшинче Чăваш Республикин республика бюджечĕ ҫинчен калакан саккунĕпе ҫирĕплетнĕ укҫа-тенкĕн асăннă тĕллевсем валли уйăрса паракан чи пысăк калăпăшне, отчетлă финанс ҫулĕн вĕҫĕ тĕлне поселени кĕрекен халăх пурăнакан вырăнсен чиккисенчи вырăнти пĕлтерĕшлĕ автомобиль ҫулĕсен пĕтĕмĕшле тăршшĕне тата отчетлă финанс ҫулĕн вĕҫĕ тĕлне пайăр муниципаллă районăн поселени кĕрекен халăх пурăнакан вырăнсен чиккисенчи вырăнти пĕлтерĕшлĕ пурте усă куракан автомобиль ҫулĕсен тăршшĕне шута илсе пайласа параҫҫĕ.

3. Пайăр муниципалитет пĕрлĕхне уйăрса паракан субсиди калăпăшне ҫак формулăпа шутласа палăртаҫҫĕ:

C_i = С / ПМД х ППДi, ăҫта:

Сi - пайăр муниципалитет пĕрлĕхĕн бюджетне уйăрса паракан субсиди калăпăшĕ;

С - Чăваш Республикин республика бюджечĕ ҫинчен калакан саккунĕпе ҫирĕплетнĕ укҫа-тенкĕн асăннă тĕллевсем валли уйăрса паракан чи пысăк калăпăшĕ;

ППД - отчетлă финанс ҫулĕн вĕҫĕ тĕлне поселени кĕрекен халăх пурăнакан вырăнсен чиккисенчи вырăнти пĕлтерĕшлĕ автомобиль ҫулĕсен пĕтĕмĕшле тăршшĕ;

ППДi - отчетлă финанс ҫулĕн вĕҫĕ тĕлне пайăр муниципаллă районăн поселени кĕрекен халăх пурăнакан вырăнсен чиккисенчи вырăнти пĕлтерĕшлĕ пурте усă куракан автомобиль ҫулĕсен тăршшĕ.".

2 статья

Ҫак Саккун ăна официаллă йĕркепе пичетлесе кăларнă кунран пуҫласа вăя кĕрет.

Чăваш Республикин Пуҫлăхĕ М.ИГНАТЬЕВ.

Шупашкар, 2014, пуш, 21, 8 №.

Чăваш Республикин САККУНĔ

ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН "ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ПАТШАЛĂХ НАГРАДИСЕМ ҪИНЧЕН" САККУННЕ УЛШĂНУСЕМ КĔРТЕССИ ҪИНЧЕН

Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕ 2014 ҫулхи пуш уйăхĕн 20-мĕшĕнче йышăннă

1 статья

Чăваш Республикин "Чăваш Республикин патшалăх наградисем ҫинчен" 2005 ҫулхи ака уйăхĕн 12-мĕшĕнчи 15 №-лĕ саккунне /Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн ведомоҫĕсем, 2005, 62 №; 2010, 85 №; 2012, 94 №; Чăваш Республикин Саккунĕсен пуххи, 2013, 6 №/ ҫакăн пек улшăнусем кĕртес:

1/ 2 статьяна ҫакăн пек ҫырса абзац хушса хурас:

"Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕшĕн" мухтав палли.";

2/ 6 статьян улттăмĕш абзацĕн иккĕмĕш предложенине "Чăваш Республики умĕнчи тава тивĕҫлĕ ĕҫсемшĕн" орден медалĕпе," сăмахсем хыҫҫăн "Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕшĕн" мухтав паллипе" сăмахсем хушса хурас;

3/ 12 статьяра:

саккăрмĕш абзацра ", ăслăлăхпа тĕпчев тата ветеринарин ытти учрежденийĕсенче," сăмахсене "тата ветеринарин ытти учрежденийĕсенче, ăслăлăх тата ытти" сăмахсемпе улăштарас;

тăххăрмĕш абзаца ҫакăн пек ҫырса хурас:

"Чăваш Республикин тава тивĕҫлĕ врачĕ" - граждансен сывлăхне сыхлас енĕпе 10 ҫултан кая мар тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕ, практика ĕҫ-хĕлĕнче палăрмалла ҫитĕнӳсем тунă, халăх хисепне тивĕҫнĕ тата хăйсен опытне ҫамрăк специалистсене паракан пысăк ăсталăхлă врачсене;";

вун иккĕмĕш абзацра "аслă тата вăтам пĕлӳ паракан ятарлă вĕренӳ учрежденийĕсенче" сăмахсене "професси пĕлĕвĕ паракан вĕренӳ организацийĕсенче, аслă пĕлӳ паракан вĕренӳ организацийĕсенче" сăмахсемпе улăштарас;

вун пиллĕкмĕш абзацра "ăслăлăхпа тĕпчев учрежденийĕсемпе" сăмахсене "ăслăлăх организацийĕсемпе" сăмахсемпе улăштарас;

вун саккăрмĕш абзаца ҫакăн пек ҫырса хурас:

"Чăваш Республикин сывлăха сыхлас ĕҫĕн тава тивĕҫлĕ ĕҫченĕ" - сывлăха сыхлас енĕпе 10 ҫултан кая мар тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕ, практика ĕҫ-хĕлĕнче палăрмалла ҫитĕнӳсем тунă, халăх хисепне тивĕҫнĕ, медицина, фармацевтика ĕҫченĕсене тата ытти ĕҫченсене;";

ҫирĕммĕш абзацра "пĕтĕмĕшле пĕлӳ паракан учрежденисенче тата професси пĕлĕвĕ паракан учрежденисенче, вĕрентӳ ĕҫне ертсе пыракан органсенче" сăмахсене "шкулччене вĕренӳ организацийĕсенче, пĕтĕмĕшле пĕлӳ паракан организацисенче, професси пĕлĕвĕ паракан организацисенче, аслă пĕлӳ паракан организацисенче, хушма професси пĕлĕвĕ паракан организацисенче тата вĕренӳ сферинче патшалăх енчен ертсе пыракан органсенче" сăмахсемпе улăштарас;

ҫирĕм пĕрремĕш абзацра "тата ăслăлăхпа тĕпчев учрежденийĕсен, конструктор бюровĕсен тата лабораторисен, пĕрлешӳсен тата министерствăсен" сăмахсене ", ăслăлăх тата ытти организацисен" сăмахсемпе улăштарас;

ҫирĕм иккĕмĕш абзацра "хресчен, фермер хуҫалăхĕсен, ăслăлăхпа тĕпчев учрежденийĕсен" сăмахсене "хресчен /фермер/ хуҫалăхĕсен, ăслăлăх организацийĕсен" сăмахсемпе улăштарас;

ҫирĕм улттăмĕш абзацра "физкультура организацийĕсен, физкультура, спорт сооруженийĕсен, спорт шкулĕсен тата ытти вĕренӳ заведенийĕсен коллективĕсене, спорт мастерĕсене" сăмахсене "физкультурăпа спорт организацийĕсен, физкультурăпа спорт енĕпе ĕҫ-хĕл пурнăҫлакан вĕренӳ организацийĕсен, спорт объекчĕсен коллективĕсене, спортсменсене" сăмахсемпе улăштарас;

вăтăрмĕш абзацра "ăслăлăхпа тĕпчев тата проект институчĕсен, конструктор бюровĕсен тата лабораторисен" сăмахсене "ăслăлăх тата ытти организацисен" сăмахсемпе улăштарас;

вăтăр пĕрремĕш абзацра "шкул ҫулне ҫитмен ачасен учрежденийĕсен, мĕн пур йышши пĕтĕмĕшле пĕлӳ паракан учрежденисен, хушма пĕлӳ паракан /шкул тулашĕнчи/ учрежденисен, ача ҫурчĕсен, малтанхи тата вăтам професси пĕлĕвĕ паракан учрежденисен, аслă педагогика пĕлĕвĕ паракан учрежденисен, вĕрентӳ ĕҫченĕсен квалификацине ӳстерекен институтсен, вĕренĕве ертсе пыракан органсен, вĕренӳ тытăмĕнчи ăслăлăхпа тĕпчев институчĕсен" сăмахсене "шкулччене вĕренӳ организацийĕсен, пĕтĕмĕшле пĕлӳ паракан организацисен, хушма пĕлӳ паракан организацисен, тăлăх ачасен тата ашшĕ-амăшĕн асăрхавĕсĕр юлнă ачасен организацийĕсен, професси пĕлĕвĕ паракан организацисен, аслă пĕлӳ паракан организацисен, хушма професси пĕлĕвĕ паракан организацисен, ăслăлăх организацийĕсен тата вĕренӳ сферинче патшалăх енчен ертсе пыракан органсен" сăмахсемпе улăштарас;

вăтăр виҫҫĕмĕш абзацра "банк учрежденийĕсен аслă" сăмахсене "кредит организацийĕсен аслă пĕлӳллĕ" сăмахсемпе улăштарас;

вăтăр тăваттăмĕш абзацра "вĕренӳ заведенийĕсен" сăмахсене "пĕлӳ паракан организацисен" сăмахсемпе улăштарас;

4/ ҫакăн пек ҫырса 12^1 статья хушса хурас:

"12^1 статья. **"Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕшĕн" мухтав палли" ҫинчен калакан Положени**

"Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕшĕн" мухтав паллипе Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче 10 ҫултан кая мар ĕҫленĕ, Чăваш Республикинче муниципалитет должноҫĕсене йышăнакан ҫынсене, муниципалитет служащийĕсене вырăнти хăй тытăмлăх аталанăвĕнче тунă пысăк ҫитĕнӳсемшĕн, муниципалитет службинче тӳрĕ кăмăлпа тата тухăҫлă ĕҫленĕшĕн наградăлаҫҫĕ.

"Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕшĕн" мухтав паллипе иккĕмĕш хут наградăламаҫҫĕ.

"Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕшĕн" мухтав паллине кăкăрăн сулахай енĕнче ҫакса ҫӳреҫҫĕ, Чăваш Республикин хисеплĕ ячĕсем ҫумне паракан кăкăр ҫине ҫакмалли паллăсем пур пулсан, вĕсем хыҫҫăн вырнаҫтараҫҫĕ.

"Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕшĕн" мухтав палли ҫинчен ҫак Саккун ҫумне 7-мĕш хушса ҫырнинче ҫырса кăтартнă.";

5/ 16 статьян пĕрремĕш абзацне "тата Чăваш Республикин хисеплĕ ячĕ" сăмахсем хыҫҫăн ", "Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕшĕн" мухтав паллине" сăмахсем хушса хурас;

6/ 3-мĕш хушса ҫырнинче:

пĕрремĕш абзацра "тĕрлĕ тĕспе" сăмахсене "нумай тĕспе" сăмахсемпе улăштарас;

тăваттăмĕш абзаца иккĕмĕш предложенире "тĕрлĕ тĕспе" сăмахсене "нумай тĕспе" сăмахсемпе улăштарас, тăваттăмĕш предложенире "тĕрлĕ тĕспе" сăмахсене "нумай тĕспе" сăмахсемпе улăштарас;

7/ ҫакăн пек ҫырса 7-мĕш хушса ҫырни хушса хурас:

"Чăваш Республикин "Чăваш Республикин патшалăх наградисем ҫинчен" саккунĕ ҫумне 7-мĕш хушса ҫырни

"Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕшĕн" мухтав паллине ҪЫРСА КĂТАРТНИ

"Чăваш Республикинчи вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенче тӳрĕ кăмăлпа ĕҫленĕшĕн" мухтав паллине /малалла - мухтав палли/ кĕмĕлпе витнĕ сарă металран /Л80 латунь/ тата диаметрĕ 32 мм танлашакан, тӳнтер енĕн хĕрри мăкăрăлса тăракан ҫаврашка евĕр туса хатĕрлеҫҫĕ.

Мухтав паллин пиччĕн енĕнче - ҫаврака медальон, ăна варри тĕлĕнчен айккинелле сапаланакан пайăркасемпе сăрнă, унтах Чăваш Республикин Патшалăх гербне мăкăртса ӳкернĕ. Медальон ҫаврашкийĕн хĕррипе - шăллă урапа ӳкерчĕкĕ. Мухтав паллин ҫӳлти пайĕнче, шăллă урапаран аяларах, чăваш наци эрешĕн паллисене пĕкĕ евĕрлĕн вырнаҫтарнă, аялти пайĕнче - тулă пучахĕсем.

Мухтав паллин тӳнтер енĕнче чăвашла тата вырăсла мăкăртса ҫапла ҫырнă: "ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИНЧИ ВЫРĂНТИ ХĂЙ ТЫТĂМЛĂХ ОРГАНĔСЕНЧЕ ТӲРĔ КĂМĂЛПА ĔҪЛЕНĔШĔН" / "ЗА БЕЗУПРЕЧНУЮ СЛУЖБУ В ОРГАНАХ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В ЧУВАШСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ", варринче - чăваш наци эрешĕн паллипе пайланă йĕр. Мухтав паллин тӳнтер енĕн ҫӳлти тата аялти пайĕсенче чăваш наци эрешĕн паллисене вырнаҫтарнă.

Мухтав паллине ҫăрта тата ункă пулăшнипе аялти пайĕнче хушăк евĕр рамкăллă, 24 мм сарлакăш пурҫăн муар хăюпа витнĕ тӳрĕ кĕтеслĕ колодкăпа сыхăнтарнă. Хăюваррипе 9 мм сарлакăш тăрăхла сарă ярăм иртет. Сулахай тата сылтăм енсенче пĕр-пĕринпе ылмашăнакан 3 сарă тĕслĕ тата 3 йĕпкĕн хĕрлĕ тĕслĕ ярăмсем вырнаҫтарнă. Сарă тĕслĕ ярăм сарлакăшĕ - 1 мм, йĕпкĕн хĕрлĕ тĕслин - 1,5 мм. Колодкăн хыҫал енче мухтав паллине тумтир ҫумне ҫирĕплетмелли булавка пур.".

2 статья

Ҫак Саккун ăна официаллă йĕркепе пичетлесе кăларнă кун хыҫҫăн вунă кун иртсен вăя кĕрет.

Чăваш Республикин Пуҫлăхĕ М.ИГНАТЬЕВ.

Шупашкар, 2014, пуш, 21, 9 №.

Чăваш Республикин САККУНĔ

ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН "ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН ТЕРРИТОРИЙĔНЧЕ ВЫРНАҪНĂ НУМАЙ ХВАТТЕРЛĔ ҪУРТСЕНЧИ ПĔРЛЕХИ ПУРЛĂХА ТĔПРЕН ЮСАС ĔҪЕ ЙĔРКЕЛЕС ЕНĔПЕ ПРАВĂН УЙРĂМ ХУТШĂНĂВĔСЕНЕ ЙĔРКЕЛЕССИ ҪИНЧЕН" САККУННЕ УЛШĂНУСЕМ КĔРТЕССИ ҪИНЧЕН

Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕ 2014 ҫулхи пуш уйăхĕн 20-мĕшĕнче йышăннă

Статья 1

Чăваш Республикин "Чăваш Республикин территорийĕнче вырнаҫнă нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пĕрлехи пурлăха тĕпрен юсас ĕҫе йĕркелес енĕпе правăн уйрăм хутшăнăвĕсене йĕркелесси ҫинчен" 2013 ҫулхи утă уйăхĕн 30-мĕшĕнчи 41 №-лĕ саккунне /Чăваш Республикин Саккунĕсен пуххи, 2013, 7 №/ ҫакăн пек улшăнусем кĕртес:

1/ 1 статьяра "/малалла - республика программи/" сăмахсене "/малалла ҫавăн пекех - республика программи/" сăмахсемпе улăштарас;

2/ 3 статьян 7-мĕш пайĕн пĕрремĕш предложенийĕнче "икĕ" сăмаха "ултă" сăмахпа улăштарас;

3/ 4 статьяра:

а/ 1-мĕш пайăн 1-мĕш предложенине "/малалла - тĕп юсав фончĕсене шута илмелли тытăм/" сăмахсем хушса хурас;

ă/ ҫакăн пек ҫырса 4-мĕш пай хушса хурас:

"4. Раҫҫей Федерацийĕн Ҫурт-йĕр кодексĕпе килĕшӳллĕн регионти операторăн тĕп юсав фончĕсене шута илмелли тытăма тытса пырас енĕпе тăвакан ĕҫ-хĕлне патшалăхăн бюджет е хысна учрежденийĕ евĕр йĕркеленĕ урăх юридически сăпат, регионти операторпа ҫирĕплетнĕ договора тĕпе хурса, пурнăҫлама пултарать. Кун пек чухне регионти оператор ҫавнашкал юридически сăпат тăвакан ĕҫ-хĕлшĕн хăй пурнăҫлакан ĕҫсем пекех явап тытать.";

4/ 5 статьян 2-мĕш пайне ҫакăн пек ҫырса хурас:

"2. Тĕп юсав фончĕн укҫи-тенки шучĕпе Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн нормативлă право акчĕпе палăртнă тĕпрен юсав ĕҫĕшĕн тӳлемелли чи пĕчĕк тӳлев виҫине шута илсе пухăннă укҫа-тенкĕ шайĕнче Раҫҫей Федерацийĕн Ҫурт-йĕр кодексĕн 166 статйин 1-мĕш пайĕпе пăхса хăварнă ĕҫсем валли кăна тата ҫурт фасадне ăшăтас, вентиляцисĕр ҫурт тăррине урăхлатса вентиляципе тивĕҫтерес, ҫурт тăррине тухмалли вырăна йĕркене кĕртес, ăшă энергийĕпе, ăшă тата сивĕ шывпа, электроэнергипе, газпа усă курассине тытса пымалли тата йĕркелесе тăмалли узелсене вырнаҫтарса лартас ĕҫсем валли, ҫавăн пекех асăннă ĕҫсемшĕн тӳлеме илнĕ тата усă курнă кредитсемпе заемсене парса татма тата ҫав кредитсемпе, заемсемпе усă курнăшăн илекен процентсене тӳлесе татма укҫа-тенкĕ уйăрма пултараҫҫĕ.";

5/ 7 статьян 2-мĕш пайĕнче "икĕ" сăмаха "сакăр" сăмахпа улăштарас;

6/ 8 статьяна ҫакăн пек ҫырса хурас:

"8 статья. **Нумай хваттерлĕ ҫуртри пĕрлехи пурлăха тĕпрен юсанăшăн тӳлемелли тӳлевĕн чи пĕчĕк виҫине палăртмалли йĕрке**

Тĕпрен юсанăшăн тӳлемелли тӳлевĕн чи пĕчĕк виҫине Раҫҫей Федерацийĕн Ҫурт-йĕр кодексĕн 156 статйин 8^1-мĕш пайĕпе килĕшӳллĕн Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн нормативлă право акчĕпе палăртаҫҫĕ. Тĕпрен юсанăшăн тӳлемелли тӳлевĕн чи пĕчĕк виҫине республика программине пурнăҫламалли черетлĕ ҫул умĕнхи ҫулăн юпа уйăхĕн 1-мĕшĕчченхи вăхăтра кашни ҫул палăртаҫҫĕ.";

7/ 9 статьяра:

а/ 1-мĕш пая "нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи" сăмахсем хыҫҫăн "ҫав шутра ҫак Саккунăн 11 статйин 1-мĕш пайĕн 2-мĕш пункчĕпе килĕшӳллĕн республика программине кĕртме тивĕҫ мар нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи" сăмахсем хушса хурас;

ă/ 2-мĕш пайра "республика программине пурнăҫланă шайра" сăмахсене кăларса пăрахас;

8/ 10 статьяра:

а/ ятне ҫакăн пек ҫырса хурас:

"10 статья. **Нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пĕрлехи пурлăха тĕпрен юсас енĕпе республика программине туса хатĕрлемелли тата ҫирĕплетмелли йĕрке тата вырăнти хăй тытăмлăх органĕсен нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пĕрлехи пурлăха тĕпрен юсас енĕпе республика программине туса хатĕрлеме кирлĕ сведенисене тăратмалли йĕрке";**

ă/ ҫакăн пек ҫырса 2^1-мĕш пай хушса хурас:

"2^1. Вырăнти хăй тытăмлăх органĕсем тивĕҫлĕ муниципалитет пĕрлĕхĕн территорийĕнче вырнаҫнă нумай хваттерлĕ ҫуртсен техника тăрăмĕ ҫинчен калакан, республика программине туса хатĕрлеме кирлĕ сведенисене кашни ҫулах утă уйăхĕн 1-мĕшĕччен вăхăтра патшалăхăн ҫурт-йĕр асăрхавĕ енĕпе ĕҫлекен органне тăратаҫҫĕ.";

9/ 11 статьян 1-мĕш пайĕнче:

а/ 2-мĕш пункта ҫакăн пек ҫырса хурас:

"2/ Чăваш Республикин территорийĕнче вырнаҫнă мĕн пур нумай хваттерлĕ ҫуртсен переченĕ, Раҫҫей Федерацийĕн Правительстви палăртнă йĕркепе ишĕлекен тата пăсмалла тесе йышăннă нумай хваттерлĕ ҫуртсемсĕр пуҫне. Конструкцин тĕп пайĕсем /тăрри, стенисем, никĕсĕ/ кивелсе юрăхсăра тухнă шайĕ ҫитмĕл процентран иртекен нумай хваттерлĕ ҫуртсене тата пулăшу ĕҫĕсен тата /е/ нумай хваттерлĕ ҫуртри пĕрлехи пурлăх шутне кĕрекен конструкци пайĕсене тата ҫуртăн шалти инженери тытăмĕсене тĕпрен юсамалли ĕҫсен пĕрлехи хакĕ пурăнмалли пӳлĕмсен пĕтĕмĕшле лаптăкĕн 1 тăваткал метр пуҫне танлаштарса шутласан Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн нормативлă право акчĕпе палăртнă хакран иртекен нумай хваттерлĕ ҫуртсене, ҫавăн пекех виҫĕ е унран сахалрах хваттерлĕ ҫуртсене республика программине кĕртмеҫҫĕ. Кун пек чухне республика программине е нумай хваттерлĕ ҫуртсене ҫавнашкал программăран кăларасси ҫинчен калакан йышăнăва ҫирĕплетнĕ кунран пуҫласа ултă уйăх хушшинче Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн нормативлă право акчĕпе ҫавнашкал ҫуртсене юсаса ҫĕнетмелли е вĕсене пăсмалли ĕҫсене е пурăнмалли пӳлĕмсен хуҫисен тата социаллă тара пани ҫинчен тунă договорпа пурăнмалли пӳлĕме тара илекенсен Раҫҫей Федерацийĕн саккунĕсемпе пăхса хăварнă килҫурт прависене пурнăҫлассине тивĕҫтерекен ытти ĕҫе туса ирттермелли йĕркене, вăхăта тата вĕсене укҫа-тенкĕпе тивĕҫтермелли ҫăл куҫсене палăртса хăвараҫҫĕ;";

ă/ 4-мĕш пунктра "ҫул" сăмаха "тапхăр" сăмахпа улăштарас;

10/ 12 статьяра:

а/ 1-мĕш пайăн 2-мĕш пунктне ҫакăн пек ҫырса хурас:

"2/ тĕпрен юсас ĕҫе туса ирттерме кирлине нумай хваттерлĕ ҫуртри пĕрлехи пурлăха тĕпрен юсас ĕҫе туса ирттермелли ҫирĕплетнĕ йĕркепе килĕшӳллĕн Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн нормативлă право акчĕпе ҫирĕплетнĕ нумай хваттерлĕ ҫуртсене.";

ă/ 2-мĕш пайăн 1-мĕш пункчĕн "б" ҫум пункчĕ хăйĕн вăйне ҫухатнă тесе йышăнас;

11/ 14 статьяра:

а/ 3-мĕш пай хăйĕн вăйне ҫухатнă тесе йышăнас;

ă/ ҫакăн пек ҫырса 4-мĕш тата 5-мĕш пайсем хушса хурас:

"4. Регионти оператор Раҫҫей Федерацийĕн Ҫурт-йĕр кодексĕн 176 статйин 2-мĕш пайĕпе палăртнă требованисемпе килĕшсе тăракан тата конкурс результачĕсем тăрăх хăй суйласа илнĕ Раҫҫейри кредит организацийĕсенче счетсем уҫать. Ҫавнашкал конкурса ирттермелли йĕркене тата условисене Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн нормативлă право акчĕпе палăртаҫҫĕ. Ҫак пайăн положенийĕсем регионти оператор ятарлă счетсем уҫассине те пырса тивеҫҫĕ, енчен те вĕсенче ятарлă счет уҫас шутпа Раҫҫейри кредит организацийĕсене суйласа илмелли ыйтăва Раҫҫей Федерацийĕн Ҫурт-йĕр кодексĕн 170 статйин 4-мĕш пайĕн 5-мĕш пункчĕпе килĕшӳллĕн регионти оператор татса памалли ыйтусен шутне кĕртнĕ пулсан.

5. Регионти оператор Чăваш Республикин республика бюджетне туса хатĕрлекен тата ăна пурнăҫлассине йĕркелекен Чăваш Республикин ĕҫ тăвакан влаҫĕн органĕнче, ятарлă счетсемсĕр пуҫне, счетсем уҫма пултарать.";

12/ ҫакăн пек ҫырса 14^1 статья хушса хурас:

"14^1 статья. **Регионти оператор хăйĕн ĕҫ-хĕлне пурнăҫламалли йĕрке тата регионти оператор нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пĕрлехи пурлăха тĕпрен юсас ĕҫе укҫа-тенкĕпе тивĕҫтермелли йĕрке**

1. Регионти оператор хăйĕн ĕҫ-хĕлне федераци саккунĕсемпе тата Раҫҫей Федерацийĕн ытти нормативлă право акчĕсемпе килĕшӳллĕн Раҫҫей Федерацийĕн Ҫурт-йĕр кодексĕпе палăртнă уйрăмлăхсене, унпа килĕшӳллĕн йышăннă ҫак Саккуна тата Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн нормативлă право акчĕсене шута илсе пурнăҫласа пырать.

2. Тĕп юсав фончĕсене регионти оператор счечĕ, счечĕсем ҫинче туса хунă нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансем тĕп юсав ĕҫĕшĕн тӳлекен тӳлевсене пухса пырас ĕҫ-хĕле пурнăҫланă чухне регионти оператор:

1/ тĕп юсав фондне регионти оператор счечĕ, счечĕсем ҫинче туса хурасси ҫинчен йышăну тунă нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансемпе, ҫавăн пекех тĕп юсав фондне туса хумалли мел пирки йышăну туман нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансемпе Раҫҫей Федерацийĕн Ҫурт-йĕр кодексĕн 170 статйин 7-мĕш пайĕпе палăртнă тĕслĕхсенче тĕп юсав фондне туса хурасси ҫинчен калакан тата тĕп юсав ĕҫне туса ирттерессине йĕркелесси ҫинчен калакан договорсем ҫирĕплетет;

2/ ҫак пайăн 1-мĕш пунктĕнче кăтартнă нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансем тĕпрен юсанăшăн тӳлекен тӳлевсене пухса пыма Раҫҫейри кредит организацийĕнче хăй ячĕпе счет уҫать.

3. Нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансем нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансен пĕрлехи пухăвĕнче ятарлă счет хуҫи пулма регионти оператора суйласа илнĕ пулсан, хăй ячĕпе ятарлă счет уҫас енĕпе ĕҫ-хĕл пурнăҫланă чухне регионти оператор:

1/ регионти оператор нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансен регионти оператора ятарлă счет хуҫи пулма суйласа илни ҫинчен калакан, нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансен пĕрлехи пухăвĕн протоколĕпе ҫырса йĕркеленĕ йышăнăвне илнĕ кунран пуҫласа вăтăр кун хушшинче Раҫҫейри кредит организацийĕнче ятарлă счет /счетсем/ уҫать;

2/ Раҫҫейри кредит организацийĕсене ятарлă счет ҫинчи укҫа-тенкĕне Раҫҫей Федерацийĕн Ҫурт-йĕр кодексĕн 177 статйипе палăртнă тĕслĕхсенче шутран кăларма кăтартусем парать.

4. Регионти оператор нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансем тĕп юсав фондне регионти оператор счечĕ, счечĕсем ҫинче туса хуракан нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пĕрлехи пурлăха тĕпрен юсас енĕпе ĕҫсем тума заказ паракан тивĕҫĕсене пурнăҫлать е асăннă тивĕҫсене, регионти операторпа ҫирĕплетнĕ тивĕҫлĕ договора тĕпе хурса, вырăнти хăй тытăмлăх органĕсене тата /е/ муниципалитетăн бюджет учрежденийĕсене ҫакăн пек чухне парать:

нумай хваттерлĕ ҫуртри мĕн пур пӳлĕм муниципалитет харпăрлăхĕнче шутланать пулсан;

вырăнти хăй тытăмлăх органĕ тата /е/ муниципалитетăн бюджет учрежденийĕ заказ паракан тивĕҫĕсене пурнăҫламалли ĕҫ-хĕле хăйне пама ыйтни пулсан.

Нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансем тĕп юсав фондне регионти оператор счечĕ, счечĕсем ҫинче туса хуракан нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пĕрлехи пурлăха тĕпрен юсас енĕпе ĕҫсем тума заказ паракан ĕҫ-хĕлне пурнăҫланă чухне регионти оператор ҫак Саккунăн 17 статйин 2-мĕш пайĕн 2-5-мĕш пункчĕсенче кăтартнă тивĕҫĕсене пурнăҫлать.

5. Нумай хваттерлĕ ҫуртри пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансем тĕп юсав фондне регионти оператор счечĕ, счечĕсем ҫинче туса хуракан нумай хваттерлĕ ҫуртри пĕрлехи пурлăха тĕпрен юсас ĕҫ валли Раҫҫей Федерацийĕн Ҫурт-йĕр кодексĕн 190 статйипе палăртнă йĕркепе тата условисемпе укҫа-тенкĕ уйăраҫҫĕ.

6. Нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансем тĕп юсав фондне регионти оператор счечĕ, счечĕсем ҫинче туса хуракан нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пĕрлехи пурлăха тĕпрен юсас ĕҫе вăхăтра туса ирттерессине тивĕҫтерес тĕллевпе регионти оператор Чăваш Республикин ĕҫ тăвакан влаҫĕн органĕсемпе тата вырăнти хăй тытăмлăх органĕсемпе ҫыхăнса ĕҫлет.

Регионти оператор ĕҫ-хĕлне пурнăҫлама Чăваш Республикин ĕҫ тăвакан влаҫĕн органĕсенчен тата /е/ вырăнти хăй тытăмлăх органĕсенчен документсем тата /е/ информаци илме кирлĕ пулсан, регионти оператор Чăваш Республикин ĕҫ тăвакан влаҫĕн тивĕҫлĕ органне тата /е/ вырăнти хăй тытăмлăх органне ыйту тăратса ҫырупа тухать.";

13/ 16 статьян 1-мĕш пайĕн пĕрремĕш предложенине ", кун пек чухне нумай хваттерлĕ ҫуртри пӳлĕме харпăрлăхра тытакан ҫавнашкал договор проектне илнĕ хыҫҫăн тĕп юсав ĕҫĕшĕн тӳлемелли тӳлеве регионти оператор счечĕ ҫине куҫарса пани асăннă договора ҫирĕплетни шутланать" сăмахсем хушса хурас;

14/ 19 статьян 1-мĕш пайĕн пĕрремĕш предложенине ҫакăн пек ҫырса хурас: "Регионти оператор ҫуллен республика программи валли тăкаклама пултаракан укҫа-тенкĕ калăпăшне /малашнехи тапхăрта пĕрлехи пурлăхне тĕпрен юсас ĕҫе туса ирттермелли нумай хваттерлĕ ҫуртсенчи пӳлĕмсене харпăрлăхра тытакансем туса хунă тĕп юсав фончĕн укҫи-тенки шучĕпе уйăрса паракан укҫа-тенкĕ калăпăшĕ/ тĕпрен юсас ĕҫшĕн регионти оператора иртнĕ ҫул тӳленĕ тӳлев калăпăшне тата /е/ тĕпрен юсас ĕҫшĕн кăҫал пухăнма пултаракан тӳлев калăпăшне кура Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн нормативлă право акчĕпе палăртаҫҫĕ.".

2 статья

Ҫак Саккун ăна официаллă йĕркепе пичетлесе кăларнă кун хыҫҫăн вунă кун иртсен вăя кĕрет.

Чăваш Республикин Пуҫлăхĕ М.ИГНАТЬЕВ.

Шупашкар, 2014, пуш, 21, 10 №.

"Чăваш Республикин пĕрлехи бюджечĕн харпăр хăй тупăшĕсене йĕркелемелли ҫивĕч ыйтусем тата бюджетăн тупăш пайне ӳстермелли ҫулсем" темăпа парламент итлевĕ ирттересси ҫинчен

"Чăваш Республикин пĕрлехи бюджечĕн харпăр хăй тупăшĕсене йĕркелемелли ҫивĕч ыйтусем тата бюджетăн тупăш пайне ӳстермелли ҫулсем" темăпа парламент итлевĕ **2014 ҫулхи ака уйăхĕн 4-мĕшĕнче** Шупашкар хулинче Правительство ҫурчĕн /Президент бульварĕ,17/ Ларусен пысăк залĕнче иртет.

10 сехетре пуҫланать.

* * *

Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн депутачĕсене тата чĕннĕ ҫынсене Правительство ҫурчĕн Ларусен пысăк залĕнчи фойере ака уйăхĕн 4-мĕшĕнче 9 сехетрен пуҫласа регистрацилеҫҫĕ.

Ыйтса пĕлмелли телефонсем: 64-21-65, 64-21-64 доб. 1028.

Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕнче 2014 ҫулхи ака уйăхĕнче граждансене харпăр хăй ыйтăвĕсемпе ЙЫШĂНМАЛЛИ КУНСЕМ

/Цифрăсемпе йышăну кунĕсене палăртнă/

03 **Ю.А.Попов** Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Председателĕ

29 **А.П.Князев** Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Председателĕн ҫумĕ – Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Бюджет, финанссем тата налуксем енĕпе ĕҫлекен комитечĕн председателĕ

02 **О.В.Мешков** Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Председателĕн ҫумĕ – Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Экономика политики, агропромышленноҫ комплексĕ тата экологи енĕпе ĕҫлекен комитечĕн председателĕ

10 **П.С.Краснов** Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Социаллă политика тата наци ыйтăвĕсемпе ĕҫлекен комитечĕн председателĕ

08 **Н.В.Малов** Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Патшалăх строительстви, вырăнти хăй тытăмлăх, Регламент тата депутат этики енĕпе ĕҫлекен комитечĕн председателĕ

Граждансене Чăваш Республикин Патшалăх Канашĕн Йышăну пӳлĕмĕнче 10 сехетрен пуҫласа 17 сехетчен ҫак адреспа йышăнаҫҫĕ: Шупашкар хули, Президент бульварĕ, 10-мĕш ҫурт, 3-мĕш пӳлĕм.

Ыйтса пĕлмелли телефон: 64-21-67.

Сиплевçĕ

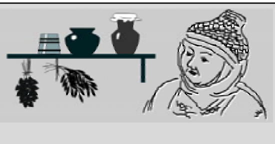

Тĕнче тавра

Усал шыçăран... скорпион

Кубăра усал шыçă аталанакан çынсен пурнăçне хăйне евĕрлĕ эмелпе çăмăллăх кӳреççĕ. Вăл пулăшнипе ракпа чирлисем палăрмаллах самайланаççĕ. Эмеле кăвак скорпион наркăмăшĕнчен хатĕрлеççĕ. Çак тĕллевпе çĕр-шывăн шурлăхлă вырăнĕсенче ятарласа скорпион фермисем йĕркелеççĕ.

Услам çупа, прополиспа

Туберкулезран эмел хатĕрлеме 200 грамм услам çу /килте хатĕрлени/, аçтăрхан măйăрĕ пысăкăш прополис кирлĕ. Прополиса вĕтетсе кастрюле хумалла. Пысăк кастрюле 2 литр шыв ямалла, çулăм çине лартмалла. Шыв вĕреме кĕрсен унта пĕчĕк кастрюле вырнаçтармалла – прополис шыв мунчинче ирĕлтĕр. Тепĕр савăтра услам çу ирĕлтермелле, прополиспа çăва пĕрле хутăштарса пăтратмалла. Кашни ирех апатчен 1 сехет маларах 1 апат кашăкĕ эмеле вĕри сĕтпе сыпса çимелле.

Кăмăл пусăрăнсан

400 грамм сĕлле /хăрпăкĕ мар, кĕрпи кирлĕ/ вĕренĕ 6 литр шыва ямалла, вăйсăр çулăм çинче çурри таран чакиччен лартмалла. Сăрăхтармалла та 100 грамм пыл хушмалла. Кастрюле хупăпа хупласа хутăша тепĕр хут вĕретмелле. Сивĕнсен кĕленче савăтсене тултармалла, сивĕтмĕшре упрамалла. Ирхине выç варла, кăнтăрла апатчен 2 сехет маларах тата 4 сехетрен 1-ер стакан сыпкăмăн-сыпкăмăн ĕçмелле.

Усăллă канашсем

- Шăл тунинчен юн тухсан лимон лайăх. Лимон сĕткенне шăл тунине сĕрмелле, шăлсене лектерме юрамасть.
- Шăл чăтмалла мар ыратать-и? Çарăка вĕтетмелле, 2 апат кашăкĕ тымар çимĕçе вĕренĕ 1 стакан шыва ямалла, 15 минут пĕçермелле. Çăвара ăшă шĕвекпе чӳхемелле.
- Шăл туни юнăхсан çăвара юман хуппипе çăка чечекĕн шĕвекĕпе чӳхемелле. Çак тĕллевпе юман хуппин çăнăхне çăка чечекĕпе /2:1 виçепе илмелле/ хутăштармалла. 1 чей кашăкĕ хутăша вĕренĕ 1 стакан шыва ярса вăйсăр çулăм çинче 3 минут вĕрилентермелле.
- Юн пусăмĕ час-часах ӳссен ирхине 1 стакан минерал шывне кăштах пылпа лимон сĕткенĕ хушса ĕçмелле.
- Çӳç лĕкĕленсен 4 лимон хуппине 1 литр шыва ярса 15 минут пĕçермелле. Шĕвекне сăрăхтарса эрнере пĕр хутчен çӳçе чӳхемелле.

Ыйту-хурав

Кремль диети те пулăшмасть

Начарланас килет. Сахăр, кукăль-булка, çăкăр çиместĕп, анчах та кĕлетке виçи чакмасть. Кремль диети те пулăшмарĕ. Мĕн тумалла-ши?

Е.БОРИСОВА.

Вĕретмен шыв ытларах ĕçме тăрăшмалла – 2 литр таранччен. Апатланнă чухне кăштах ĕçмелле, апат çинĕ хыççăн кирлĕ мар. Сăмах май, çăнăхран хатĕрленĕ, пылак çимĕçсемсĕр те ытлашши калори «пухма» пулать. Углеводпа пуян апатсене – çăкăр, пăтă, çĕр улми, макарон – 12-13 сехетчен çимелле. Çуллах мар аша е пулă татăкне, пахча çимĕçе /çусăр хатĕрлемелле/, çусăрлатнă тăпăрча каçхи апата хăварсан лайăхрах. Эрнере – пĕр хутчен çăмăл апат кунĕ ирттерни усăллă, çапах та организм çакна çăмăллăн йышăнсан çеç. Калăпăр, яра куна 1 килограмм улма-çырла е пахча çимĕç çимелле. Çăмăл апат кунĕсене çусăрлатнă тăпăрчпа /400 грамм/ ирттерни те вырăнлă.

Ытларах хускану туни тата çителĕклĕ çывăрни пысăк пĕлтерĕшлĕ.

Тутлă та, усăллă та

Хурма запеканки

3 хурма, 500 грамм тăпăрч, 200 грамм шĕвĕрех варени, 1 çăмарта, çур стакан манна кĕрпи, 1 апат кашăкĕ услам çу, 2-шер апат кашăкĕ сахăрпа хăйма, 1 апат кашăкĕ вĕтетнĕ сухари кирлĕ.

Хурма хуппине шуратмалла, тăваткалласа турамалла. Тăпăрча çăмартапа, сахăрпа, манна кĕрпипе пăтратмалла. Çур сехетрен хурма хушмалла. Ятарлă формăна е противене çу сĕрмелле, вĕтетнĕ сухари сапмалла, хутăша вырнаçтарса тикĕслемелле. Çиеле хăйма сĕрсе духовкăра çур сехет пĕçермелле. Пиçсен варенипе илемлетмелле.

Кăмпапа măйăр салачĕ

1 килограмм шампиньон, çуршар килограмм суханпа кишĕр, аçтăрхан măйăрĕ 10-15 штук, 250 грамм хура слива, ӳсен-тăран çăвĕ, майонез кирлĕ.

Вĕтĕ туранă кăмпана ӳсен-тăран çăвĕ ярса ăшаламалла. Сухана тата шултра теркăпа хырнă кишĕре уйрăм пăшăхламалла. Măйăра вĕтетмелле. Хура сливăна пăшăхламалла, вăррине кăларса улăм пĕрчи пек турамалла. Сухана, кишĕре, măйăра, хура сливăна пĕрле хутăштарса пăтратмалла. Салат савăтне çимĕçсене сийĕн-сийĕн хумалла: кăмпа, хутăш, кăмпа, хутăш. Салата хура сливăпа, вĕтетнĕ măйăрпа илемлетмелле.

Халăх медицинин рецепчĕсем

Çĕр улми ыратнине иртерет

Ал-ура хуçăлсан ыратнине ирттермелли чи ансат мел – чĕрĕ çĕр улмине теркăпа хырмалла, марльăпа чĕркемелле те ыратакан тĕле хумалла. Çĕр улми типиччченех тытмалла.

Календула çăлăнăç вырăнĕнчех

Шăмă хуçăлсан ал-ура шыçасран календула пулăшать. 1 апат кашăкĕ календула чечекне термоса хумалла, вĕренĕ çур литр шыв ямалла. Шĕвек тепĕр сехетрен хатĕр. Ăна кунне 4 хут апат хыççăн çуршар стакан ĕçмелле. 1-ер апат кашăкĕ сар çип утипе шур чечек хушма юрать.

Антонина ДОЛГОВА хатĕрленĕ.

Ансат пек, анчах...

Ĕлĕк ăстасем чӳрече хашакĕсене эрешлесе илемлетнĕ, йывăçран касса кăларса тĕрлĕ япала, тăмран савăт-сапа т.ыт.те хатĕрленĕ, тĕрленĕ, чĕнтĕр, хăва вуллинчен карçинкка, сĕтел-пукан çыхнă... Шел, çулсем иртнĕ май çакăн евĕр ăсталăха пĕлекенсем чаксах пыраççĕ, ырă йăла-йĕрке манăçать.

Куславккари Н.И.Лобачевский ячĕллĕ музей çурт ĕçченĕсем авалхи ремеслапа çамрăк ăрăва паллаштарас тĕллевпе Чăваш Республикин халăх ӳнер промыслисен ăстипе Юрий Орловпа тĕл пулу йĕркелерĕç. Вăл хăваран тĕрлĕ япала хатĕрлет.

Çак ремесла юхан шыв çывăхĕнче пурăнакансен хушшинче уйрăмах анлă сарăлнă. Куславкка районĕнче вара Тĕмшер тăрăхĕнче хăва вуллинчен тĕрлĕ япала тума пĕлекен йышлă. Кунта ăсталăх ăруран ăрăва куçса пырать. Юрий Ивановича та вăл ачаран çывăх.

Карçинкка çыхасси йывăр ĕç пек туйăнмасть. Анчах унăн вăрттăнлăхĕ чылай. Чи малтан, паллах, материал хатĕрлемелле. «Çурла уйăхĕн вĕçĕ – вулă пухмалли чи лайăх вăхăт, – ĕç меслечĕсемпе паллаштарать Ю.Орлов. – Çак тапхăрта хатĕрленисен хуппине тасатма çăмăл. Уйрăмах юхан шыв

çыранĕсенче, çырма хĕррисенче, шурлăх таврашĕнче тĕмленсе ӳсекен хăва аван». Ăсталăх класне Юрий Алексеевич чи ансат япаласене хатĕрлеме вĕрентнинчен пуçларĕ. Куç умĕнчех унăн аллинчи вулăсенчен искусство произведенийĕ çуралчĕ.

Халĕччен мĕн чухлĕ карçинкка çыхнине Ю.Орлов татса калаймасть. Пĕр ĕлкепе ĕçлесен те унăн алли витĕр тухакансkерсем кашни расна. Курав-ярмăрккана хутшăнма кăткăсраххисене хатĕрлет.

Хăва вуллинчен тунă япаласем паян кун та хисепре. Мĕншĕн тесен экологи тĕлĕшĕнчен таса материалтан ăсталанăскерсемпе усă курма меллĕ, илемлĕ вĕсем, илĕртӳллĕ, пысăк пахалăхлă. Шел те, çакăн евĕр япаласене чылай чухне куравсенче, музейсенче çеç курма пулать.

■ **И.СЕРГЕЕВА**

Ахрăм

Çамрăксен – яваплă тĕллевсем

«Хыпар» хаçатра нарăсăн 12-мĕшĕнче пичетленнĕ «Пире ăçта чĕнеççĕ?» статьяна тимлĕн вуласа тухрăм. Унăн авторĕ Руслан Сайфутдинов чăваш наци юхăмне малалла аталантарассипе çыхăннă нумай ыйтăва хускатать. «Чăваш наци юхăмĕн тĕплĕн, пурне те ăнланмалла пултăр тесе утăмлăн-утăмлăн çырса хатĕрленĕ идеологи çук... Идеологие палăртманран чăваш наци юхăмĕ вăл е ку пĕлтерĕшлĕ те усăмлă тĕллев патне утни çинчен калама йывăр... Кар тăрса пĕр ĕç туса, пĕр çулпа утни çинчен каламалли те çук. Палăртнă идеологийĕ пулманран чăваш юхăмĕн хастарĕсене пĕр-пĕринпе килĕштерсе ĕçлеме те çăмăл мар», – çырать автор.

Мĕн вăл идеологи? Ăна камăн палăртмалла, урăхла каласан камăн çырса хатĕрлемелле?

Патшалăх тытăмĕ улшăничченн Совет Союзĕнче пĕр идеологи пулнă – марксизм-ленинизм. Халĕ Раççей Федерацийĕнче кашни партин хăйĕн идеологийĕ пулма тивĕçлĕ. Идеологие çĕр-шыври халăх политика органĕсене мĕнле хакланине, тивĕçлĕ органсем право ыйтăвĕсене мĕнле татса панине, çынсен шухăш-кăмăлĕ мĕнлине, тĕн мĕнле вырăн йышăннине т. ыт. шута илсе йĕркелеççĕ.

Паллах, пирĕн çĕр-шыври ертсе пыракан органсен тивĕçлĕ идеологи пур. Çав идеологи республикăн ертсе пыракан органĕсемшĕн те, чăваш наци юхăмĕн ертӳçисемшĕн те çирĕп саккун. Ăна куллен пурнăçласа пымалла.

Чăваш наци юхăмĕн мĕнле идеологи çинче никĕсленмелле, ăна камăн тата мĕнле тытса пымалла? Çак тата чăваш наци юхăмĕпе çыхăннă ытти ыйту мана иртнĕ ĕмĕрĕн вăтăрмĕш çулĕсенчех Шупашкарти педагогика училищинче ăс пухнă чухне те, Тăван çĕршывăн Аслă вăрçи умĕн тулли мар вăтам шкулта «СССР Конституцийĕ» предмета тата историе вĕрентнĕ вăхăтра та, КПСС Тĕп Комитечĕ çумĕнчи партин аслă шкулĕнче пĕлĕве тарăнлатнă, чылай çул идеологи учрежденийĕсенче ĕçленĕ тапхăрта та хытă хумхантарнă. Халĕ те ку ыйтупа кăсăкланатăп. Çавăнпа та Р.Сайфутдинов статйинче хускатнă ыйтусем пирки хамăн шухăша пĕлтерес килет.

Тĕрĕс çулпа пырсан идеологи общество аталанăвне кирлĕ пек вăйлатма пулăшать, тĕрĕс çултан пăрăнсан унăн аталанăвне хавшатать.

Идеологи ĕçĕнче философи паллă вырăн йышăнать. Пире философи обществăна «отрицание отрицания» текен принциппа аталантармалла, «спираль меслечĕпе» малалла каймалла тесе вĕрентнĕ. «Отрицание отрицания» тени вăхăт иртнĕçемĕн обществăри пулăмсене çĕнетсе, çулсерен хăпартса пымаллине пĕлтерет. Паян тунă ĕç /сăмах мĕн пур аталану çинчен пырать/, паян тунă çитĕнӳ ĕнер тунинчен лайăхрах пулмалла, ыран паянхинчен лайăхрах ĕçлемелле, пысăкрах çитĕнӳ тумалла. Чăн та, çак принцип обществăна малалла кайма пулăшакан принцип. Чăваш наци юхăмĕн представителĕсен пĕрех май шухăшламалла: юхăма вăйлатас тесен паян мĕн турăмăр, ыран мĕн тумалла?

Чăваш чĕлхине упрас, аталантарас ĕç çыру авторне хытă хумхантарать. Ку ыйтăва тĕрĕс татса пама майсем те пур. Аллă-утмăл çул каярах район, хула тата республика шайĕнче ирттерекен пухусенче тĕрлĕ халăх çыннисем кам мĕнле чĕлхепе калаçас тет, çав чĕлхепе калаçнă, ку енĕпе нимĕнле чару та пулман. Оратор хăйĕн шухăшне чăвашла каласа пачĕ пулсан, ятарласа уйăрнă çынсем унăн сăмахне вырăсла куçарнă. Калас пулать: ку йĕркене çирĕп тытса пынă. Пурăна киле вăл манăçа тухма пуçларĕ.

«Чăваш наци юхăмĕн тепĕр йывăрлăхĕ – аслă ăрупа кĕçĕн ăру пĕр-пĕрне ăнланманни... Çамрăксем ватăсене хаклама пĕлменни те пур», – тесе çырать автор. Чăн та, çамрăксенчен хăшĕ-пĕри хăйĕн хастарлăхне, хăйĕн вăйне, пĕлĕвне республикăна малалла аталанма парас вырăнне тĕнче касса çӳреççĕ. 80-90 çул ĕлĕкрех çамрăксемпе ĕçлес енĕпе лару-тăру урăхларах пулнă. Ун чухне ялти тĕрлĕ ыйтăва сӳтсе явас тĕллевпе хурал пӳрчĕсемпе те усă курнă. Ĕç вĕçленнĕ хыççăн каçсерен кашни кун тенĕ пекех ватă арçынсем хурал пӳртне пухăннă. Вĕсем тĕрлĕ ыйту хускатнă. Шур сухалсем мĕн каланине итлеме 17-20 çулсенчи яшсем те, 10-15 çулсенчи шкул ачисем те пынă. Ваттисем хăйсен ялĕнче, район центрĕнче, республикăри хуласенче пулса иртнĕ ĕçсем çинчен каласа панă, тĕрлĕ ыйту хускатнă. Ваттисем панă сĕнӳсем ял халăхĕн пурнăçне лайăхлатма пулăшнă. Çамрăксене воспитани парас ĕçре халĕ те çакăн пек меслетпе усă курмалла. Çак тĕллевпе кашни ялтах ваттисен канашĕсене йĕркелемелле. Унта çамрăк ăру умĕнче тăракан тĕрлĕ ыйту хускатмалла. Пĕр-пĕр çамрăк çын вырăнсăр ĕç турĕ пулсан ăна ăса вĕрентмелле, лайăх ĕçшĕн мухтамалла.

Çамрăксен умĕнче питĕ яваплă тĕллевсем тăраççĕ. Промышленноç предприятийĕсен ĕçне лайăхлатас, тыр-пул туса илессине ӳстерес, выльăх-чĕрлĕх ĕрчетес ĕçре – çамрăксем тĕп вăй. Республика идеологийĕ хĕр-упраçпа яш-кĕрĕме çак ĕçсене чыслăн пурнăçлама хушать. Чăваш халăхĕ, Раççей Федерацийĕнчи ытти вун-вун халăх пекех, çĕр-шыв аталанăвĕн пур тапхăрĕнче те хăйĕн хастарлăхĕпе çамрăксене ырă тĕслĕх кăтартнă.

Чăваш наци юхăмĕ малалла мĕнле аталанасси çамрăксен çĕр-шыв, халăх, ваттисен умĕнчи яваплăхне, хастарлăхне, тавра курăмне мĕнле ӳстерсе пынинчен нумай килет.

■ **Анатолий СЕМЕНОВ, Чăваш Республикин культурăн тава тивĕçлĕ ĕçченĕ**

«Чĕлхе» тени чĕлхе кăтартни мар

Канаш районĕнчи Вăтакас Татмăш шкулĕнче ĕçлекен учительсем, ашшĕ-амăшĕ тата ачасем алă пуснă çыру /«Хыпар», 2014, пуш, 5/ икĕ тĕрлĕ шухăш çуратрĕ. Малтанах – ырри пирки. Юлашки вăхăтра хаçат-журналта критиклесе çырнине «эпир вуламан, тем çыратăр унта» тесе ирттерсе ярасси йăлана кĕчĕ. Ентешсем «хулăн тирлĕ» пулманни аван, çырăва хĕрӳленсе çырни сисĕнет. Эппин, вучах сӳнмен, чăваш чĕлхин пурнăçри вырăнĕ пирки кунта та шухăшлаççĕ. Чăн чăваш ялĕнчи шкулта тăван чĕлхе «предмет» анчах пулмалла мар ĕнтĕ, ача-пăча тăван юрăсене юрласа ӳсмесен çĕр-шыва юрăхлă гражданин-патриот пулаймĕ. Кунпа кам тавлашĕ?

Шел те, юлашки тапхăрта ырă мар пулăмсем вăй илни палăрать. Шупашкарта та, ялсенче те чăваш юррисене итлеме «состоится концерт» тесе йыхравлама пуçларĕç. Кĕнеке-хаçат тиражĕ чакрĕ. Халăх, вăл шутра ачасем те, капашсăр сахал вулаççĕ. Эппин, асăннă концерт тавра пуçланнă калаçу алăк питĕрсе «пăшăл пăтти» пĕçерсе илмелли ыйту мар. Çакна ăнланманни курăнать ушкăнпа алă пуснă çырура. Темшĕн кӳреннĕ те шкул ятне варалама шухăшланă – акă мĕнле «ăшăх» тĕллев тытнă иккен журналист.

«Кам саккасĕпе çыртăн çакна? Эпир тăвакан пысăк ĕçсене ăнланма сан образовани çитмест», – çапла евитлерĕ концерт лартнă çын телефонпа шăнкăравласа. Ку сăмахсемпе килĕшмех тивет. Аслă пĕлӳ «чечекленнĕ» тапхăрта пурăнатпăр-çке, кашни кĕсьере халь – 2-3 диплом. Саккас тени те пулнă, ку – чунчĕре «саккасĕ».

Ушкăнпа алă пуснă çырура «концерта икĕ чĕлхепе ирттерме никам та чарман», «çирĕм номертен çурри чăвашла пулсан аванччĕ» тесе кăтартни вырăнлăрах пулатчĕ. Тĕрĕслĕхе шута хурсах кайман ĕçе ачасене хутшăнтарни пушшех лайăх мар: саккун енчен пăхсан вĕсемшĕн кирек епле документ айне те ашшĕ-амăшĕн алă пусмалла. Çакна педагогсен пĕлмеллех.

2012 çулта Татмăшпа Янкăлч çĕрĕсен чиккинче юпа-палăк уçрăмăр, ăна Г.Фомиряков тата В.Эткер ӳнерçĕсем касса пачĕç, лартма ял çыннисем хутшăнчĕç. Çавăн чухне шкулти «Униче» фольклор ансамблĕ чăваш юррисемпе савăнтарнăччĕ. Асăннă концерта хастар ачасем хутшăнманни тĕлĕнтерчĕ. Хупнă иккен республика шайĕнче ырă ят илнĕ «Униченe». Кама кансĕрленĕ вăл? Пуррине салатма çăмăл.

Эпир, тавра пĕлӳçĕсен ушкăнĕ, Татмăш шкулне тăван тавралăх музейне уçас шухăшпа пынăччĕ. Архивсенче нумай çул документсем пуçтартăмăр, ĕç ушкăнĕ йĕркеленчĕ, Г.Фомиряков ӳнерçĕ пире пулăшма сăмах пачĕ. Музей концепцине туса темиçе хутчен те шкула ярса патăм, анчах хурав илеймерĕм. Кирлĕ мар пулас шкула пирĕн ĕç, пуçланă ĕçе ирĕксĕрех пăрахма тиврĕ.

Шкула юсаса çĕнетни аван. Унта Челябинскпа Тверь ачисемпе витĕнмесĕр тăван чĕлхене анлăрах вырăн парасчĕ. Унсăрăн шкул маччи те лутрарах, çути те тĕксĕмрех туйăнать.

■ **Валерий АЛЕКСЕЕВ, журналист, чăваш чĕлхин ведомствăсен хушшинчи комисси членĕ**

Пур ыйтупа та – тивĕçлĕ йышăну

Федерацин Чăваш Республикинчи тĕп инспекторĕ Геннадий Федоров федерацин территори тата Чăваш Республикин ĕç тăвакан влаç органĕсен ертӳçисемпе координаци канашлăвне ирттернĕ.

«Кун йĕркинчи ыйтусене мĕнле татса панине Раççей Президенчĕн федерацин Атăлçи округĕнчи полномочиллĕ представителĕ Михаил Бабич сăнаса тăрать, – тенĕ вăл. – Паян эпир федерацин пĕлтĕрхи раштав уйăхĕн 21-мĕшĕнче йышăннă «Раççей Федерацийĕн вырăнти хăй тытăмлăха йĕркелемелли пĕтĕмĕшле принципсем çинчен» саккунăн 77-мĕш статйине улшăнусем кĕртесси çинчен» 370-ФЗ саккун полномочийĕсемпе килĕшӳллĕн вырăнти хăй тытăмлăх органĕсен тĕлĕшпе сăнавпа тĕрĕслев ĕç-хĕлне йĕркелессине тишкерĕпĕр...»

Асăннă ыйтупа Чăваш Республикин прокуратурин, федерацин монополипе кĕрешекен службин республикăри управленийĕн, потребительсен прависене хӳтĕлекен службăн, Россельхознадзорăн, Улатăр район администрацийĕн ертӳçисем тухса калаçнă. «Халăх шухăш-кăмăлне шута илесси, ыйтăвĕсемпе ĕçлесси – ăна патшалăх пулăшăвĕ памалли тата халăхпа тачă çыхăнса ĕçлемелли усăллă инструментари. Çирĕпленнĕ йăла-йĕркене тĕплĕ тишкерсессĕн асăннă сферăра усă курмалли ырă резерв сахал маррине туятăн. Çавна май пирĕн информаци тивĕçтерĕвĕн ĕç-хĕлне тата çӳллĕрех шая çĕклемелле», – палăртнă тĕп инспектор.

Информаци политикин сферинчи тĕп мероприятисемпе Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн Председателĕн çумĕ – Чăваш Ен Пуçлăхĕн Администрацийĕн ертӳçи Александр Иванов паллаштарнă. Вăл ĕç тăвакан влаç органĕсенче, вырăнти хăй тытăмлăхра пресс-секретарьсен ушкăнне йĕркеленине, кăçалтанпа Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн ларăвĕсене Интернетра кăтартнине, «Электрон правительство» портал уçăлнине, муниципалитетсенче влаç органĕсен сайчĕсем ĕçленине пĕлтернĕ.

Координаци канашлăвĕнче вăрман отраслĕпе тухăçлă усă курасси, унти коррупцие пĕтересси çинчен те сăмах пынă. Кун йĕркинчи пур ыйтупа та тивĕçлĕ йышăну тунă.

■ **А.СТЕПНОВ**

Килĕшӳсене алă пуснă

Пуш уйăхĕн 25-мĕшĕнче Чăваш Республикин Министрсен Кабинечĕн Председателĕ Иван Моторин Китай Халăх Республикинчи Сычуань провинцийĕнчи SICHUAN XILIN IM/EX CO., LTD и TRANSTECH ENGINEERING CORPORATION компанисен представителĕсене йышăннă.

Китай компанийĕсен ертӳлĕхĕ пирĕн республикăна Раççей Федерацийĕн федерацин Атăлçи округĕнчи регионсен тата Китай Халăх Республикинчи Янцзы юхан шывĕ тăрăхĕнчи облаçсен хушшинчи суту-илӳпе экономикăра тата гуманитари сферинче пĕрле ĕçлемешкĕн килĕшӳ алă пусма килнĕ.

Китай компанийĕсен представителĕсем хăна çурчĕсемпе турист комплексĕсене тунă вырăнсене çитсе курнă, нумай функциллĕ «Одис Отель» хăна çурчĕн комплексĕн проекчĕн пуçаруçисемпе канашланă. Чăваш Республикин Транспорт тата çул-йĕр хуçалăхĕн министерствинче Шупашкар аэропорчĕн пĕтĕм тĕнчери авиаци терминалне тăвасси, Шупашкар хула администрацийĕнче тĕп хулан инфратытăмне улăштарма хутшăнасси çинчен сăмах пынă. Чăваш Енĕн Экономика аталанăвĕн, промышленноç тата суту-илӳ министерствипе тата Чăваш Республикин Аталану корпорацийĕпе уйрăм килĕшӳсене çирĕплетнĕ.

■ **Ю.СТЕПАНОВ**

Дружинин приговорĕ паллă

Чăн та, вăл вăя кĕмен-ха, анчах Шупашкарти Ленин районĕн сучĕн Федерацин миграци службин республикăри управленийĕн экс-пуçлăхĕ Леонид Дружинин тата çак ведомство водителĕ Александр Хлебников тĕлĕшпе палăртнă приговорĕ паллă ĕнтĕ.

Ку ĕç-пуç пирки массăллă информаци хатĕрĕсем хăçантанпа шавлаççĕ те – тепĕр хут тĕплĕн çырни вырăнсăр, кĕскен çеç аса илтерер. Следстви комитечĕн вырăнти органĕсем тĕпчесе пĕлнĕ тăрăх – Дружинин Хлебниковпа каварлашса служба автомобильне утилизациленĕ пек туса унпа хăй пĕлнĕ пек усă курнă. Çавăн пекех управлени пуçлăхĕ хăйĕн çĕрĕ çинче ют çĕр-шыв çыннисене ĕçлеттернĕ, взятка илнĕ. Ытти айăп та пур.

Суд Дружинина 2,5 çуллăха ирĕклĕхсĕр хăварса пĕтĕмĕшле режимлă колоние ăсатма йышăннă, 438 пин тенкĕлĕх штрафланă. Хлебниковăн – çулталăк çурăлăх условнăй айăплав.

■ **К.НИКОЛАЕВ**

Факс: /8352/ 28-83-70.
E-mail:hypar2008@rambler.ru
реклама пĕлтерӳ
Тел.: 28-83-70.
316-мĕш пӳлĕмре йышăнаççĕ.

Администрация Вурнарского района планирует предоставить в аренду земельные участки из земель сельскохозяйственного назначения сроком на 49 лет:

1) для сельскохозяйственных нужд:

- с кадастровым № 21:09:000000:2357 площадью 161020 кв.м., расположенный по адресу: Чувашская Республика-Чувашия, р-н Вурнарский, с/пос. Кольцовское;

2) для сельскохозяйственного использования:

- с кадастровым № 21:09:180101:610 площадью 7441 кв.м., расположенный по адресу: Чувашская Республика-Чувашия, р-н Вурнарский, с/пос. Апнерское;
- с кадастровым № 21:09:310201:549 площадью 9877 кв.м., расположенный по адресу: Чувашская Республика-Чувашия, р-н Вурнарский, с/пос. Ершипосинское;

3) для сельскохозяйственного производства:

- с кадастровым № 21:09:240201:275 площадью 1016783 кв.м., расположенный по адресу: Чувашская Республика-Чувашия, р-н Вурнарский, с/пос. Малояушское;
- с кадастровым № 21:09:080103:542 площадью 22563 кв.м., расположенный по адресу: Чувашская Республика-Чувашия, р-н Вурнарский, с/пос. Ермошкинское;
- с кадастровым № 21:09:310108:68 площадью 30699 кв.м., расположенный по адресу: Чувашская Республика-Чувашия, р-н Вурнарский, с/пос. Ершипосинское.

Заявки принимаются в течение месяца. Справки по тел. 2-54-44.

23 апреля зал Чувашской государственной филармонии **начало 18-30**

100-летию со дня рождения выдающегося чувашского композитора и дирижера А.Г.Орлова-Шузьма посвящается

ЗАКРЫТИЕ 90-го КОНЦЕРТНОГО СЕЗОНА

КОНЦЕРТ Чувашского государственного академического ансамбля песни и танца

Справки по тел.: 62-14-83, 62-54-48.

ПРОДАЮ

33.Гравмассу, песок, керамзит, щебень, торф. Недорого. Доставка. Т. 89053465671.

66.Заборы кованые. Т. 89276689587.

172.Гравмассу, керамблок, песок, **щебень.** Д-ка. Т. 89023277585.

196.Гравмассу, песок, щебень. Дёшево. Доставка до 15 тн. Т. 8-902-328-26-67.

«Хыпар» хаçатăн çитес номерĕ пуш уйăхĕн 29-мĕшĕнче тухать.

чăваш халăх хаçачĕ
ХЫПАР

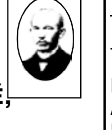

УЧРЕДИТЕЛЬСЕМ – ЧĂВАШ РЕСПУБЛИКИН МИНИСТРСЕН КАБИНЕЧĔ, “ХЫПАР” ХАÇАТ РЕДАКЦИЙĔ

Федерацин çыхăну, информаци технологийĕсен тата массăллă коммуникацисен сферинчи надзор службин Чăваш Республикинчи управленийĕнче 2013 çулхи çу уйăхĕн 31-мĕшĕнче ПИ ТУ21-00281 №-пе регистрациленĕ

“Хыпар” индексĕ – 54800, “Чăваш хĕрарăмĕ” – 11515, “Хыпар”-шăмат кун” – 78353, “Сывлăх” – 11524, “Çамрăксен хаçачĕ” – 54804, “Кил-çурт, хушма хуçалăх” – 54806.

Директор-тĕп редактор А.П.ЛЕОНТЬЕВ

Номер редакторĕ Г.А.МАКСИМОВ

РЕДКОЛЛЕГИ:
М.М.АРЛАНОВ /тĕп редактор çумĕ-коммерци директорĕ/
А.П.ЛЕОНТЬЕВ / директор-тĕп редактор/
Г.А.МАКСИМОВ /тĕп редактор çумĕ/
С.Л.ПАВЛОВ /тĕп редактор çумĕ/
Н.Г.СМИРНОВА /культурăпа чăваш диаспорин пайĕн редакторĕ/
Ф.П.ЧЕРНОВ /яваплă секретарь-техника центрĕн пуçлăхĕ/

Дежурнăй редактор И.Н.КЛЕМЕНТЬЕВА

Адрес: 428019, ШУПАШКАР, ИВАН ЯКОВЛЕВ ПРОСПЕКЧĔ, 13, ПИЧЕТ ÇУРЧĔ, III ХУТ, “ХЫПАР”.

ТЕЛЕФОНСЕМ

Редакци телефонĕсем:
56-00-67 – директор – тĕп редактор
56-33-64 – тĕп редактор çумĕ
56-04-17 – тĕп редактор çумĕ
62-08-62 – секретариат, яваплă секретарь
пайсем:
28-85-01 – общество пурнăçĕпе политика пайĕ
56-05-21 – журналист тĕпчевĕсен тата куçару пайĕ
56-08-62 – экономика пайĕ
56-03-04, 28-85-91 – социаллă пурнăçпа вĕренӳ пайĕ
56-08-61 – культурăпа чăваш диаспорин пайĕ
56-04-26, 28-85-87 – хроникăпа хамăр корреспондентсен пайĕ
28-82-91 – корректорсем
56-45-94 – фотокорреспондент
бухгалтери – 28-83-64
коммерци дирекцийĕ:
28-83-70 – рекламăпа пĕлтерӳсен пайĕ
56-20-07 – çырăнтарупа реализаци пайĕ
корр. пункчĕсем:
8-937-398-75-33 – Хĕрлĕ Чутай,
/8-835-38/ 2-18-02, 2-11-95 – Йĕпреç
28-85-71 – Чăваш Республикин Журналистсен союзĕн правленийĕ

hypar2008@rambler.ru

Ĕç кунĕ 8 сехет те 45 минутран пуçласа 17 сехет те 45 минутчен, шăмат кунпа вырсарни кунсăр пуçне.

Факс: /8352/ 28-83-70
Электрон почта:
hypar1@mail.ru
hypar@mail.ru

Хаçата «Хыпар» Издательство çурчĕ» АУ техника центрĕнче калăпланă, «Чăваш Ен» ИПК» АУО типографийĕнче пичетленĕ. 428019, Шупашкар хули, И.Яковлев проспекчĕ, 13. 56-00-23 – издательство директорĕ.

РЕКЛАМĂПА ПĔЛТЕРӲСЕНЕ 316-мĕш пӳлĕмре йышăнаççĕ. Тел. 28-83-70.

Офсет пичечĕ. Калăпăшĕ 2 пичет листи. Рекламăпа пĕлтерӳсен чăнлăхĕшĕн вĕсене паракансем яваплă.

Хаçатри рекламăсăр тӳлевлĕ информаци материалĕсем “Реклама çинчен” федераци саккунĕн 2 ст. килĕшӳллĕн **“Аталану çулĕпе”, “Ят-сум”, “Ĕç тата çын”, “Самана таппи”, “Компетентлă”** рубрикăсемпе пичетленеççĕ.

Пичете графикпа 21 сехетре алă пусмалла, 20 сехет те 45 минутра алă пуснă.

Тираж 7254. Заказ 1086.